

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 259 (7).**

1925. a.

II Riigikogu koosolek 16. oktoobril 1925. a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 82 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Jaakson**, sõjaminister **J. Soots**, põllutöominister **A. Kerem**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, kohtuminister **R. Gabrel**.

Päevakord:

1. Riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse erikomisjoni valimine — vanematekogu ettepanek.

2. Perekonnaseisu seadus — I lugemisel.

3. Perekonnaseisu seaduse maksmapanemise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

4. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

5. Riigi metsatööstuse põhimäärus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Kohtute asutamise seaduse § 406³ muutmise seadus — III lugemisel.

7. Rahukohtunikkude kohtualluvuse muutmise seadus — II lugemisel.

8. Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadus — II lugemisel.

9. Riigiasutuste koosseisude muutmise seadus — II lugemisel.

10. Rahukogude kohtupristavite arvu suurendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

11. Tööstusliku tööseaduse muutmise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

12. Rahalise autasu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

13. Administratiiv karistamiskord mõnest seadusest üleastumiste ja mõnede sundmääruste rikkumiste eest — üldkomisjoni ettepanek.

14. Tööstusettevõtete nädala-puhkepäevade seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

15. Kaalu ja mõõdu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**, pärast abisekretäär **L. Raudkepp**.

Koosolek algab kell 10.10 min.

1. Päevakorra vastuvõtmine. Juhataja **A. Rei**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta sõna ei soovita, loen päevakorra vastuvõetuks.

2. Riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse erikomisjoni valimine — vanematekogu ettepanek. Vanematekogu poolt on ettepanek, valida riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse erikomisjon, võttes valimisjagajaks arv 6. Ettepaneku vastu ei vaielda, loen ettepaneku vastuvõetuks.

Riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse komisjoni valimiseks on esitatud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt **J. Temant**, **O. Pärilin**, **J. Eigo**, **P. Järve**.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt **E. Jonas**, **A. Vomm**, **A. Kärner**, ja **E. Peterson**.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt **A. Anderkopp**, **T. Kalbus**.

Asunikude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt **O. Köster**.

Rahvuslik-vabameelse partei Riigikogu rühma poolt **J. Uibopuu**.

Kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühma poolt **H. Anniko**.

Vene Riigikogu rühma poolt **P. Baranin**.

Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühma poolt **C. Schilling**.

Kas tehakse ettepanekuid valimise korra kohta? (Hüüded: Korraga valida!) On ettepanek tehtud korraga valida, selle vastu ei vaielda, asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on kõik kandidaadid valitud.

3. Perekonnaseisu seadus — I lugemisel. **L. Raudkepp** (krst): Aruandja rkl. härra Gustavson kandis juba ette, missugune arenemiskäik oli

perekonnaseisu seaduse väljatöötamisel. See kõik oli jõudnud enam-vähem lõpule. Ei võiks sellega nõus olla, kui perekonnaseisu seadus oleks vastu võetud ja selles mõttes välja töötatud, nagu seda alamkomisjon ette pani, et ainult ühekülgne registratsioon võiks maksev olla ja nimelt registreerimine ametkondade kaudu omavalitsuste üksustes: vallas, alevis ja linnas. Asi seisab selles, et elu läheb ikka oma normaalkäiku, kuid meil armastatakse sellelt, mis senni olnud, otsekohe vastupidisele korrale üle minna. See üleminek on väga teoreetiline laadi ja ei suuda elunõuetele vastata. Kui meeled ja mõtted kainenevad, siis hakatakse elu rohkem tähele panema, tema nõudeid silmas pidama ning jõutakse lõppude-lõpuks enam-vähem keskteele, nii nagu see selles seaduses on ette nähtud ja nimelt paralleel-registratsioonile. See paralleelsus võib lähem, võib ka kaugem olla, kuid see on jälle teine küsimus. Igatahes see paralleelsus, nagu ta selles seaduseelnõus on ette nähtud, vastab elu ja kodanikkude nõuetele. Ometi on aga kõige selle juures põhjusi olnud, et seda seaduseelnõu arvustada ja tähelepanu juhtida mõnele nõrkusele, mis temas esineb. Seaduseelnõus § 7. näeb ette järgmist: „Perekonnaseisu ametnikkudeks on: alevites ja valdades alevi- või vallasekretärid, linnades linnasekretäär või linnavalitsuse liige linnavalitsuse määramisel; suuremates linnades võib linnavalitsus perekonnaseisu ametnikkudeks määrata eriametniku.“ Edasi öeldakse § 7. „Peale selle on perekonnaseisu ametnikud nende kirikute ja usuühingute vaimulikud, kellel käesoleva seaduse jõusseastumiseni maksimate seaduste põhjal õigus toimetada perekonnaseisu muudatuste registreerimist.“ Kui see nüüd ette nähtud on seaduseelnõus, siis oleks ometi väga kohane olnud, et see ka § 1. oleks olnud ära tähendatud. Faktiliselt on ju see võimalus olemas, et end kirikuametniku kaudu võib registreerida lasta. Miks siis karta kiriku nime sissevõtmist § 1-sse. (T. Kalbus, tõi: Ega Teie perekonna-registrit ei pea!)

Teine asjaolu, mis mind huvitab, oleks järgmine: igatahes on kontsessioon tehtud, et registreerida võib ka vaimulik. Küsimine siis nüüd, kes läheks registreerimise asjus vaimuliku juurde? Need, kes oma ühendust kirikuga ei taha katkestada. Kui see võimalus on antud — vaimuliku juurde minna registreerima — ja sealt poolt välja antakse tunnistusi, siis on ometi loomulik, et fakt vähemalt ära tähendatakse, et registreerimine kui juriidiline akt oli ühendatud kirikliku talitusega. Aruandja rkl. Gustavson ütles õieti, et vaimulik talitusel mingisugust juriidilist tähtsust ei ole, aga kui juba ette on nähtud registreerimine vai-

muliku juures, siis ei ole sellest tingimata väga, kui see vaimulik akt, mis juriidilisele järgneb, vähemalt ära tähendatakse, ütleme, märkuse näol, kui mitte juriidilise momendi äratähendamise mõttes. (Vahelhüüe: Missugune tarvidus selleks?) Tarvidus oleks järgmine: Meie peame ikka mõtlema mehe või naise peale, kes sinna läheb, meie peame elunähtusi ikka asjalikult arvesse võtma. Kui näiteks keegi, kes vaimuliku juures on olnud ja midagi lasknud registreerida, saab selle akti kohta tunnistuse, siis läheb ta selle tunnistusega asutusse ja kui tarvis on, ka kellegi muu vaimuliku juurde, — siis võib juhtuda, et see vaimulik ta ära saadab ja ütleb, siin ei ole ära tähendatud, et teie olete selie ja selle usukombe järele laulatatud, või laps ristitud. Meie teeksime asjaajamise tülikaks niisugusele isikule. On ju veel võimalus olemas, et seal, kus vaimulik talitus on korda saadetud, uus, teine tunnistus välja antaks, aga see rohkendaks paberite arvu ja siis peaks ühe tunnistuse asemel kaks olema, ning rahvas ei saaks sellest aru, miks nõnda talitatakse. Inimene ometi käis vaimuliku juures registreerimas ristimist või laulatust, aga sellest talitusest tunnistuses ei kõssatagi. Miks nii kiusatakse, miks teda tüsatakse ja miks ta ei või tunnistusel näha, missuguse usutunnistuse järgi ta on registreeritud, ja kui ta koguduse vaimuliku juures käis, miks keelab seadus seda kirjalikult konstateerimast; sellest kõigest ei suuda lihtnimene aru saada. Ei ole mingit põhjust, et see tunnistuses ära märkimata jääks, see märkus tuleks nii mõnelegi elunõudele vastu ja aitaks kaasa, et meie asjaajamine oleks lihtsustatud, sest inimene ei pääse, kui ta koguduse liige on, kõiksugu tunnistuste ettenäitamistest mujal — teise koguduse õpetaja, preestri või vanema juures. Ma saan igast seadusest ikka nõnda aru, et võimalikult püütakse vastu tulla kodanikkudele, ära jättes kõrvalised eelarvamised, mis käivad hoopis teiste asjade kohta. Põhimõttelikult tunnistab see perekonnaseisu seadus paralleelsust, siis ei ole ka mingisugust põhjust karta ega hoiduda sellest, et mingisugust jälge ei oleks aktis või tunnistustes, et registreerimise toiminguga on ühendatud olnud vaimulik talitus. Ma võin üsna kindel olla, et ma siin täiesti rahva enamuse soovidele vastavalt selle ette kannan.

Kolmas punkt, mida tuleks tähele panna, oleks järgmine: Kas vaimulik-registreerija on kohustatud tingimata registreerima ka neid, kes väljaspool usutunnistusi on? Kui meie seda jaatame, siis tekitaks see teatud raskust. Leidub inimesi, kes põhimõttelikult on kiriku registreerimise vastu, aga et neil teatud kartus on avaliku arvamise vastu, siis ei julge nad otsekohe minna vallavalitsuse registratuuri-

osakonda, vaid püüavad jääda ikkagi ühendusse kirikuga, et öelda võiks teistele, et nad ennast ikkagi õpetaja, preestri või koguduse vanema juures on registreerinud, mida nad aga teevad ainult selleks, et mitte teiste naeruesemeks saada. Siis võib veel teine nähtus ilmsiks tulla, et see, kes registreerima läheb oma last või surnut, võib seda teha tagamõttega, et tüssata vaimulikku teadmise, et ta võib nõuda, et vaimulik ta registreeriks. Niisuguseid tüssamisvõimalusi võib ilmsiks tulla, mis muidugi soovitatavad ei ole. Peale selle võiks ka niisugune nähtus ilmsiks tulla, nagu praegu seda õige palju olnud, et inimesed ilmuvad laulatusele väga tihti ebakaines meeleolus. (M. Martna, stp: Kas on seda nii tihti?) Jah, niipalju kui kuulda on! Ma olen kuulnud, kuidas õpetajad selle pahe vastu võitlevad. Enne kui laulatuse päev kätte on jõudnud, käivad peigmees ja pruut õpetaja juures, ja siis seletab õpetaja neile ära, et ta mingil tingimisel ei saa laulatada, kui keegi sugulastest või külalistest ebakaines olekus laulatamisaktile tuleb. See seletatakse enne kõik ära. Peale selle on kokku seatud teatud kirjalik lubadus, millele mõlemad pooled alla kirjutavad. Kui peaks selle järele mõni pahandav juhtumine ette tulema, siis on õpetajal abinõuna isegi, kui tarvis, võimalus laulatuse toimingut katkestada. Teisel lugemisel teeksin mina ettepaneku, ilma et härra Ernits mingisuguseid juhtnõore pruugiks anda, paragrahv sisse võtta, milles oleks ära öeldud, et kui isikud, kes registreerimisele ilmuvad, ebakaines olekus on, siis ei ole ametnik kohustatud neid registreerima. Registreerimise asutused peavad siin kaasa aitama rahvast kasvatada, et igasugused väärnähtused ära jääksid ja registreerimise töö võiks korralik olla.

Kokku võttes võiksin öelda, et käesolevas seaduses võiks vaimuliku kohta niisugune määrus sees olla, et ta ei oleks kohustatud registreerima väljaspool usutunnistusi seisvaid isikuid. See tähendab: ta võib seda teha sel korral, kui näiteks keegi viisakas inimene ta juurde tuleb ja asjalikult ära seletab, et sõit registreerimise asutusse, vallamaija, väga raske kauge tee tõttu on, kuna kirik aga palju lähemal, — miks ei võiks siis vaimulik talle vastu tulla ja teda registreerida ilma vaimuliku kaastoietuseta, ainult ilmalikult? Kuid ära tähendada tuleks ikkagi, et vaimulik just kohustatud ei ole igal juhtumisel registreerima.

Üks paragrahv, nimelt § 39 oleks niisugune, mis veel iseäralikku tähelepanu nõuaks. Selles on midagi öeldud, mille kohta võiks tähendada, et seal midagi kahe silma vahele on jäänud. § 39 kõlab järgmiselt: „Soovist abielluda kuulatakse perekonnaseisu ametnik seinakuulutuse

sega nähtaval kohal oma ja kohaliku valla-, alevi- või linnavalitsuse ametruumides.“

Kirikul on palju praktilisem kuulutusviis, kui lehtede ülespanemise korraldus. Meie ilmas tikud on tihtipeale niisugused, et mis ülesse pannakse, rikki läheb vihma ja tuulte mõjul. Niisugused lehed pannakse välja kuskile vallamajasse, kuid kujutage enesele ette, kes sinna siis nii tihti sõidab, Kuigi need kuulutused klaasi alla pannakse, siis ei loeta neid ometi nii palju, kui kuskil kiriku lähedal. Kõige lihtsam ja praktilisem abinõu oleks kirikus maha kuulutada. See on igatahes üks puudus käesolevas seaduses.

§ 26. kohta ei ole mul selget pilti ja aruandja võiks siin seletust anda. § 26 kõlab: „Tunnistuse sündimise, abiellumise ja surma kohta annab välja aktiraamatute põhjal perekonnaseisu ametnik, kes perekonnaseisu muudatusi registreerinud; tunnistus perekonnaseisu kohta antakse välja perekonnaregistri põhjal.“ Kui ma ei eksi, siis on ka ette nähtud, et vaimulik, kes aktisid kokku seab, võib tunnistusi välja anda aktide kohta, aga perekonnaseisu kohta mitte. Viimaseid tunnistusi võib välja anda ainult teine instants — vallavalitsus. Ma vist ei eksi, nii tuleb sellest paragrahvist aru saada. See paragrahv tekitab raskusi. Kui näiteks keegi isik, kes vaimuliku käest muid tunnistusi saanud, tahaks perekonnaseisu tunnistust saada, siis ta seda õpetajalt ei saa, vaid peab vallavalitsusse minema. Ma saan aru, siin peaks territoriaalsüsteem järjekindlalt läbi viidama, kuid on teatud raskusi ette näha, aga ehk saab neist üle ja rahvas harjub ära. Igatahes peaks selle seaduse teostamisel tendents läbi viidama, et rahvale võimalikult kergeks tehtaks tunnistuste saamine. (Aruandja O. Gustavson, Kust poolt?) Ka vaimuliku juurest. (Aruandja O. Gustavson, Tal ei ole õigust perekonnaseisu tunnistust anda.) Kuid härra aruandja tähendas ju, et mina olen sellest paragrahvist õieti aru saanud. Ka väljendasin mina ainult selle mõtte, et elu ise tihti palju leidlikum on kui mõned targad seaduse väljatöötajad. Võib olla leitakse mingisugune võimalus asja lihtsamaks teha.

§ 54 sünnitaks ka teatud raskusi, nimelt tunnistuste saamises suuremise kohta. Siin on küll mitmesugused juhused ette nähtud, kuid ometi läheb kaunis palju aastaid mööda, enne kui rahvas harjub tunnistusi surma kohta soetama. Kordan, muidugi on raskusi selle seaduse elluviimisel, rahvas ei ole ju harjunud selle korraga, mis siin ette nähtud. On soovitatav, et meil olukord niisuguseks välja ei kujuneks, nagu Lätis, kus juba on päevakorda võetud küsimus, kuidas muuta perekonnaseisu

seadust, sest ta ei rahulda rahvast, kuna registreerimist puhtkoodanlist suuremalt jaolt toimetatakse vallavalitsuste juures ja seal olevat kõiksugu lõbusaid stseene ette tulnud. Meie ei tahaks, et käesolev seadus võiks sarnaseid olukordi tekitada, vaid et meie õiglaselt paralleelregistratsiooni mõttes vastu tuleksime nii ühele kui teisele poolele, et täielik vabadsus oleks neile, kes väljaspool usutunnistust seisavad, et nad igalpool võiksid end registreerida lasta ja et ei oleks ka eelarvamisi vaimulikkude registreerimisaktide vastu, nagu nõuaks kirik endale ei tea missuguseid õigusi. Kirik peab oma õigused kaotama, sest ta ei ole enam riigi kirik ja seda tuleb tervitada. Aga ärgu mindagu teise äärmusesse, millest meie õnnelikult oleme välja jõudnud niisugusesse seisukorda, et meie rahulikult võime mõlemaid pooli rahuldada. Minul on ettepanekuid teha, mida ma II lugemisel ette kannan. Ma ei taha aga loota, et vajadus kerkiks ettepanekut teha selle kohta, et seaduseelnõu I ja II lugemise vahel komisjoni antaks täiendamiseks selles mõttes, nagu ma siin nimetasin. Ma tahan loota, et meie II lugemisel need parandused vastu võtame, et siis seadus kõikkülgelt vastuvõetav oleks rahvale.

J. Lattik (krst): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Käesolev seadus on üks neist, kellel seljataga on kindel ja pikk minevik. Nagu lugupeetud härra aruandja eile oma selges ja ülevahtlikus kõnes näitas, on see seaduseelnõu üks neist meie seaduseelnõudest, mis ligikaudu üle kuue aasta kõiksugu keerdkäigud ja sügavused on läbi käinud. Kui niisugune eelnõu otsaga Riigikogusse jõuab, siis loomulikult iga rahvasaadik peab küsima, kui tal minevik on olnud, kas tal ka tulevik nii selge ja kindel on? Mispärast meie seda seaduseelnõu niikaua oleme arutanud? Põhjus on lihtne. Algusest peale ei ole selle seaduse juures välja mindud ta otstarbekohasuse seisukohast, vaid on poliitilisest küljest seaduse peale vaadatud. Juba Asutava Kogu päevil, kus meie, nii öelda, esimesi sihte meie poliitikategevuses ajasime, esimesi vagusid ajasime, seal seadis iga rühm omale teatud normid ja põhimõtted üles, puudutas ka perekonnaseadust ja teisi seadusi, nagu maaseadus jne., ja loomulikult olid seal kõigil suured nõudmised, mis olid üles seatud. Kui meie nüüd seadust hakkasime tegema, siis muidugi ei saanud meie kõiki nõudmisi selles seaduses puhtalt läbi viia, vaid meil tuli asuda kompromissi teele, äärmisi otsuseid ja sihtjooni ühendada ja lepitada. Lugupeetud rahvasaadikud, see näitab, kuipalju meil aega tarvis läheb, et midagi lepitada või ühendada. Kuus aastat oli selleks tarvis, et niisugust kompromissi luua ja selle tõttu on ka see seaduseelnõu

saanud omapäraseks. Ma ütlesin, et terves ilmas ei tunta niisugust perekonnaseisu seadust, nagu see meil eelnõuna olemas. Praegu on 4 viisi kultuurilmas olemas. Üks neist on puhtkoodanlik registratsioon, teine koodanlik ja kiriklik registratsioon, mõlemad paralleelselt, nagu meil status quo, mille eest meie ikka oleme seisnud. Paralleelregistratsioon viidi meil läbi Kerenski seadusega, nii öelda sõna lausumata. Sellest paralleelregistratsioonist hakatigi otsima, nii öelda, kokkulepet, mis oleks meile rohkem vastuvõetav. Kolmas viis, mis kultuurilmas olemas, on puhtkiriklik registratsioon, nagu praegu Serbias ja ka Soomemaal, kus veel koodanlik registratsioon ei ole läbi viidud, ja nagu nad ütlevad, see neile väga kalliks maksma minna. Neljas viis on Põhja-Ameerikast alguse saanud ja minu teada noortest riikidest on ainult Läti ta vastu võtnud, ja on nimelt sellejärgi perekonnaseisu registreerimine koodanlik, raamatute järgi, ja seda toimetatakse koodanikkude ametnikkude juures, kas linnapea või kohtuametniku juures, kuna aga akt on sellest ära lahutatud. Laulatus, ristimine, matmine, seda toimetatakse kas vaimulikkude juures või ka ilmalikkude juures. Kui vaimuliku juures, siis annab vaimulik tunnistuse välja ja see tunnistus viiakse ilmaliku ametniku juurde, kes aktiraamatusse sisse kannab. Aga nii, nagu Läti lehtedest näha, ei ole 2—3 aasta praktika juures see seadus neid põrmugi rahuldanud. Ka pahemalt poolt ei olda rahul. See on 4. viis. Ja kui meie käesoleva seaduse vastu võtame, siis oleks see terves kultuurilmas 5. perekonnaseisu registreerimise viis, mida mujal ei tunta. Koodanliku registreerimise juurde tõmmatakse vaimulikud kui ametnikud. (T. Kalbus, tõer: Aga Rootsisis?) Rootsisis on põhimõte teine. Rootsisis on vaimulikud ikkagi jäänud selleks, nagu nad olnud. (Vahelhüüe T. Kalbus'e, tõer poolt.) Ma olen Rootsi kirikumõisas käinud ja olen seda tegevust ka näinud. Kuid mis meie selle üle vaidleme, ega meie Rootsi seaduse järgi ei hakka ometi käima. Meil kerkib üles küsimus, kuidas tulevikus selle seadusega lugu on. Kui seda seadust lehitseda ja põhjalikult läbi vaadata, siis on näha, et vaimulikke ametnikke nagu tahetakse igalpool pürata, neid nagu kardetakse, neile nagu pannakse määrusi peale ja nagu antakse neile eritingimusi. Teisest küljest laiendatakse nende õigusi, mida nad endale ei tahakski võtta. Näiteks on seaduseelnõus öeldud, et igaüks, kes tuleb vaimuliku ametniku juurde, peab registreeritama. Vaimulik ametnik peaks igaüht registreerima. Lugupeetud rahvasaadikud! Meie ei saa mingisugust peärapeitmist mängida. Kui vaimulik on vastu võetud kui vaimulik, siis on ta ikkagi vaimulik.

Ja igaüks tuleb kindla teadmisega, et ta läheb ühe vaimuliku juurde. (J. Holberg, põl: Ei ole!) Mina ütlen, et kui Teie vaimulikku silmaotsas ei salli, siis Teie sinna ei lähe. (M. Martna, stp vahelhüüe.) Härra Martna, vast ehk lubate, et mina Teile asja ligemalt ära seletan. Kui Teie peale ükski seletus ei mõju... (M. Martna, stp: Ega ma ei öelnud, et ükski seletus ei mõju.) Kui see seletus ei mõju. Ega ma vihastada Teid ei taha. (M. Martna, stp: Noh, siis seletage loogiliselt.) Teie aga mõelge loogiliselt.

Kui nüüd tullaakse vaimuliku juurde, siis peaks neil vaimulikkudel ametnikkudel vähemalt see õigus olema, et nad on kohustatud ainult neid registreerima, kes teatava usutunnistuse poolehoidjad on. Vaimulik ametnik ei ole kohustatud teisi registreerima. (J. Tõnisson, rhv: Mis raskust see talle sünnitab registreerida? J. Holberg, põl: Ta on ju riigiametnik.) Vaadake, siin oleks maksev see põhimõte, et kahte isandat teenida on ikka raske. Ja kes kunagi teise seisukohta end seab, saab sellest aru, et inimene ei saa olla ainult ametnik. Sarnasel juhtumisel on minul tunne, nagu oleks sunnitud minu juurde tulema see, kes seda heameelega ei teeks. (J. Tõnisson, rhv: Aga nüüd kirjutavad kõik kõigeuskmatuid sisse, ei saa kuskile teisale minna.) Ei, sõidavad Tartu ja Tallinna, nõnda et praegu on vabadus igalepoole minna. (T. Kalbus, tõe: Rootsi ametnikud registreerivad vene-usulisi, lutherlasi, juute ja kõiki.) Härra Kalbus, meie ei saa Rootsi olusid arvesse võtta, need on sootud teised. (J. Holberg, põl: Kes ei taha, see ärge hakaku ametnikuks.) Seda vabadust Teie ühelegi teisele ametnikule ei keela.

Kui võtta selle seaduse tehniline külg, siis on näha, et ta on kokku seatud võib olla kõige uuemate nõuete järgi. Näiteks prantslased registreerivad väga täpselt kõiki sündimisi, matmisi ja laulatusi. Kui meil see tehniline külg nii raskel kujul on toodud, siis on kindlasti tegev olnud statistika keskbüroo käsi. Kui meil laps sünnib, siis aetakse selle seaduse järgi lapsevanemad, tunnistajad jne. jalule, kui keegi sureb, siis peab ka arst ja politsei tulema ja selgeks tegema, et siin tõesti surmaga tegemist on. Kujutage enesele ette, minul on kõige kaugem talu Viljandi linnast, 27 versta linnast emal, seal elavad vaesed Virtsjärve kalamehed ja nüüd peavad nad omale arsti tooma ja politsei, kes kõiksugused tunnistused välja annaksid. (M. Martna, stp: Et laps tõesti sündinud on!) Jah, et laps tõesti sündinud on. (Aruandja O. Gustavson: Palju Teie vadereid

nõuate?) Kaks, ja kodus on see väga lihtne. (M. Martna stp: Kuidas see nii lihtne on 27 versta ära sõita?) Härra Gustavson on vaderite pärast mures, seda ei maksa, nad tulevad heameelega.

Lugupeetud rahvasaadikud, kui niisuguseid seadusi tehakse, siis peab rahvas selleks kasvatatud olema. Meie rahvas on primitiivne asjus. Ta ei tunne muud raskust, kui ta tuleb ükskord surnuga kiriku juurde, kus ta maha maetakse ja kirjutatakse raamatusse sisse. Ja see on kõik. Nüüd aga tulevad terved institutid läbi käia. Sellest arvamistest ei saa ma loobuda, et vististi on see statistika keskbüroo oma tehniliste nõudmistega esinenud. Lubage, et ma statistika keskbüroo tegevust vähe puudutan. Meie oleme saanud Eesti statistika keskbüroost ikka uusi täitehti ja need on meil tehniliselt nii välja arenenud. Pead sisse kirjutama kõiki asju. Kui kirjutad sisse — tööline, siis ei olda sellega rahul, kirjutad sisse — kingsepp, seda on ka vähe, peaksid sisse kirjutama — kingissepp ehk pealsetetegija, rätsep ehk juurdelõikaja, pead kirjutama, mis alal tööline töötab, kas iseseisvalt või teise juures. (M. Martna, stp: Ja kui kirjutate, et on uppunud, siis mis pärast uppunud!) Jah, surma põhjus peab ikka olema. Niisuguseid lehti saame meie statistika keskbüroost väga palju. (M. Martna, stp: Kas statistika keskbüroos ei ole praktilisi inimesi!) Enne nõuti, et meie peame iga pruutpaari kohta tähendama, kudas nad sündinud on. Hea küll, kirjutame sisse sündinud sel ja sel aastal, nüüd jälle nõutakse, et peame välja arvama, kui vanad nad on. Ja vahel on need täitmislehed sinised, vahel kollased... (Aruandja O. Gustavson: Jah, missugune värv meeldib.) missugune süsteem kõige kergem, see on lõpmata raske selgeks teha. Lugupeetud rahvasaadikud! Et surmatunnistust tuua, peab minu koguduses Tännasilmale kalamees sõitma 27 versta, et arsti juures surmajuhtumist konstateerida lasta, kui arsti lähedal ei ole, siis peab ta mulle surnu üles andma, jälle 27 versta ära sõitma ja viimaks veel kolmat korda seda maad käima, et surnut Viljandi surnuaiale tuua. Nii on surmapõhjuse kindlakstegemine suurte raskustega seotud. Umbes kahe nädala eest suri Tartu haigemajas üks minu koguduse liige ära. Surmapõhjuseks toodi ette arstitunnistus Tartu närvikliinikus välja antud vist, milles seis: „surmapõhjuse teadmata“. Mina küsisin naise käest, võib olla sina tead, mis haiguse kätte mees ära suri. Naine ütleb: „Sisemine haigus“! Vaadake, nii näeb kohapeal statistika välja, seal peab seda inimestele nii lihtsaks tegema. Mina ei tunne registreerimise praksises juhust, ei tea niisugust lugu, et oleks keegi valetanud, kelmusi

teinud, meelega valesti midagi üles andnud. Minul on 16 aasta jooksul ette tulnud ainult üks juhtumine, kus Vene sõja ajal minu juurde ilmus üks naisterahvas ja ütles, et ta peigmees on sõjas surma saanud ja palus teda raamatutest maha kustutada. Mina ütlesin, et ma ei saa seda muidu teha, enne kui ta toob kaasa sõjaväeülemate tunnistuse. Hiljem aga selgus, et see naisterahvas oli vaimuhaige ja et tal oli ainult ettekujutus, et tal on peigmees sõjas langenud. See on ainuke sarnane juhtumine 16 aasta sees. Ka väljaspool abielu sündinuid ja enneaegseid sündimisi antakse isegi väga täpselt üles, niisuguseid juhtumisi, et kriminaalpolitseiga tegemist oleks olnud ja inimesed ei tahaks väljaspool abielu sündimisi üles anda või valesti üles annaksid, seda ei ole minu praktilises ette tulnud. Kui tuleb ette näiteks enneaegseid sündimisi, siis ei saagi neid enne mätta, kui peab arsti ja politsei luba olema. Kui nüüd võtame ja laiendame selle loa muretsemise ka teiste peale, siis karistame sellega korralikke inimesi. Ma näitan ainult selle tehnilise külje peale, kui praktiline inimene, kes kaua aastaid sellega tegemist on teinud, et meie peame kõik niisugused liigsed asjad seadusest välja jätma ja ei saa puhtalt üle minna ei Rootsi ega Prantsuse süsteemi peale. Prantsusmaal, näiteks, ei tohi ükski lapse sündimisi üles anda, ilma et tal oleks vannutatud ämmaemanda või arsti tunnistus. See on aga võimalik, kus kõik olemas, aga meil nii ei saa. Nii teie näete, lugupeetud rahvasaadikud, et seadus, mis niikaua teel on olnud, kui oleks ta vahepeal põdenud, on puudustega Riigikogusse tulnud. Seadus on pika aja peale Riigikogusse jõudnud ja on meie parlamendi liikmete suure töö, vaeva ja kokkuleppe vili. Võib olla, et tegelik elu on siiski meist tugevam ja nivelleerib neid kohti, mis puudulikud ja meie parandame seadust pärast ehk anname uue, mis meid suuremale ja lahedamale kokkuleppele viib. Minevik on sellel seadusel kindel olnud, kuidas tulevik on, seda näitab tegelik elu ise.

Juhataja A. Rei: Sõna on rkl. Linnamägi'l. Rkl. Linnamägi ei ole siin. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Gustavson: Ma teeksin ainult mõne märkuse mõtteavalduste kohta, mis siin ette kanti. Mulle paistab, et härra Raudkepp'ile käesoleva seaduse § 1-se mõte päris selge ei ole. § 1 ei räägi perekonnaaktide pidamisest, vaid kõneleb perekonnakirjadest, see tähendab, perekonnaregistrist. Sellepärast on päris võimatu käesolevasse paragrahvi sisse viia märkus ka vaimuliku kohta. Seadus näeb ette, et perekonnaregistrit peab ainult omavalit-

suse ametnik, aga mitte vaimulik. See põhimõte võeti vastu eestkätt selleks, et vaimulikudele vastu tulla ja neid mitte asjatult koormata tööga, mille väga hästi võivad ära teha omavalitsuse ametnikud. Samuti ei klapi ka seaduse üldmõttega härra Raudkepp'i tahe aktidesse sisse viia erimärkust vaimulikkude juures toimetatud perekonnaseisu muudatuste registreerimise kohta. See rikuks kogu süsteemi. Meie registreerimise süsteemi aluseks on võetud ühtlased vormulaarid, täitku neid vaimulikud või omavalitsuste perekonnaseisu ametnikud. Härra Raudkepp'ki ei tule vist aga nõudma, et ka omavalitsuste perekonnaseisu ametnikud vastavad märkused aktile tegema peaksid. Seesugune võimalus on näiteks Rootsis, kus kõik perekonnaseisu muudatused registreeritakse vaimulikkude juures. Seal on aktidel tõesti kaks osa — üks juriidiline ja teine kiriklik. Seal on see arusaadav. Aga kui meil tahetakse niisugune nõue läbi viia, siis lõhuks see süsteemi ühtlust, mida käesolev seadus taotleb.

Mis puutub tähendus, nagu ei tohiks vaimulikud abiellujate soovist kirikus kuulutamise teatada, siis põhjendab see nähtavasti arusaamatusel. Kui vaimulik tahab peale seina kuulutuste veel kuulutada kirikus, kes teda siis keelab: läheb pühapäeval ja kuulutab maha, nagu seda meil senni on tehtud, ükski ei tule teda keelama. Samuti on võimatu läbi viia nõuet, nagu peaks vaimulik kõik tunnistused, teiste seas ka perekonnaseisu tunnistuse, välja andma. Perekonnaseisu tunnistused antakse välja perekonna-registri põhjal. Seda registrit peab ainult omavalitsus. Vaimuliku käest ei saa nõuda — ta peaks minema omavalitsusse ja sealt soovijale tooma nõutava tunnistuse.

Härra Lattik on vaielnud selle vastu, et meil vaimulikkudele liiga suured koormad tahetakse peale panna. Tuleks sellepärast ainult tervitada, kui üldkommisjon seda koormat ses suhtes on kergendanud. Härra Lattik leiab, et olla liigne ja teatavas mõttes ka ülekohtune... (J. Lattik, krst: Mitte ülekohtune.) ...noh, ütleme ülearune vaimulikke koormata nõudega — nad peavad registreerima kõigi nende juurde tulnud kodanikkude perekonnaseisu muudatused. Siin ütles aga rkl. härra Holberg kohalt väga õieti: kes seda teha ei taha, ärge hakaku ametnikuks. Ametnik-vaimulik toimib siin mitte kui vaimulik, vaid kui ametnik. Ja on ta juba kord ametnikuks hakanud, siis on isenesest selge see, et ta peab vastu võtma kõik need, kes ta juurde tulevad. Nagu ma juba oma sissejuhatavas kõnes tähendasin oli see küsimus pikemalt vaidluse all üldkommisjonis. Viimane asus kindlale seisul-

kohale, et siin ei tohi vaimulik lahutama hakata lambaid sikkudest.

Härra Lattik tähendas, et meil praegu olla juba teostatud paralleel - registratuur — kodanline ja kiriklik. Kodanlik osa on aga jäänud vaesekslapseks. Praegu olla vabadus igal kodanikul minna üht või teist teed. Aga tegelikult on lugu ometi teisiti: kodanlikud registreerimisbürood on olemas ainult Tallinnas, Narvas, Tartus ja Pärnus. (J. Lattik, krst Ma ütlesin, see ei ole normaalne, on puudus.) Ma rõhutan sedasama. Et näiteks Saaremaalt sõita Tallinna selleks, et oma abielu või last kodanlikult registreerida, härra Lattik, Teiegi vist mõõnate, et see ühel kehval kodanikul üle jõu käib.

Edasi paar märkust statistiliste andmete nõudmistega liialdamise kohta. Härra Lattik, lugu ei ole nii hull, nagu Teie kardate. Võtame näiteks § 29, mis käsitleb sündimiste registreerimist. Seal leiame: „Sündinud lapse registreerimiseks ilmuvad lapse vanemad või üks neist ühe kuu jooksul, arvates lapse sündimisest, vastava perekonnaseisu ametniku juurde registreerimisele, kusjuures üks tunnistaja isiklikult peab tõendama seda teadaannet.

Teadaande põhjal seab kokku perekonnaseisu ametnik akti, milles tähendatakse:

a) lapse vanemate nimed ja perekonnanimed, nende sündimisaeg ja -koht, alaline elukoht ning elukutseline tegevus ja see omavalitsus, kus nende üle perekonnakirju peetakse;

b) lapse sündimisaeg ning -koht, sugu, mitmes laps emal ja antav nimi ning

c) ilmunud teadaandjate (§ 30) ja tunnistaja nimed ning perekonnanimed ja elukohad. Kaksikute, kolmikute jne. kohta tähendatakse akti, kes neist enne on sündinud.“ See on kõik, mis lapse kohta sisse kantakse. Mina ei leia ühtki sarnast nõudmist, mida oleks võimatu täita ja mis tuleks sellepärast maha kustutada.

Sama on lugu abiellumise registreerimisega § 44.: „Kui perekonnaseisu ametnik abielu registreerimiseks takistusi ei leia, või kui kohus on § 42. korras selle talle ette kirjutanud, seab ta kokku poolte eneste ja vähemalt kahe tunnistaja juuresolekul abielusõlmimise akti, milles tähendatakse:

a) abiellujate täielikud nimed ja perekonnanimed, sündimisaeg, alaline elukoht abiellumiseni ja kas vallalised, lahutatud või lesed;

b) välismaalaste kohta nende kodakondsus;

c) elukutseline tegevus;

d) asutus, kus nende perekonnakirju peetakse;

e) tunnistused ja tunnistajad, kes tõendavad, et abiellumiseks takistusi ei ole.“ Nagu näete ei ole siingi üle jõu käivaid nõudmisi.

Samuti, kui võtta § 56, mis käsitleb suremiste registreerimist. Siinjuures loen tarvilikuks rõhutada, et praegune Riigivanem lugupeetud härra Jaakson see oli, kes juriidilistest kaalumistest lähtudes, just suremiste akti suhtes rõhutas, et siin tulla olla enam kui ettevaatlik ses mõttes, et ei võiks juhtuda fiktiivseid teadaandeid. Härra Jaakson'i ettepanekul võeti vastu parandus, mille järgi surmatunnistuse teadaannet peab tõendama vähemalt üks tunnistaja.

Üldkommissjoni nimel teen ettepaneku seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

4. Perekonnaseisu seaduse maksmapanemise seaduseelnõu arutamisel äravõtmine.

Üldkommissjoni aruandja **O. Gustavson:** Tähendasin juba, et perekonnaseisu seaduse maksmapanemise seadus on saanud tarbetuks selle tagajärjel, et üldkommissjon otsustas tähendatud eelnõu vastavad paragrahvid perekonnaseisu seadusesse üle viia. Need on kolm viimast paragrahvi, mis võetud perekonnaseisu seaduse maksmapanemise seadusest. Sellest välja minnes paningi ette perekonnaseisu seaduse maksmapanemise seaduse arutamisel ära võtta.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

5. Põllutöölise tööaja ja palgaloole korraldamise seaduse muutmise seadus—I lugemisel.

Et töökaitse komisjoni aruandjat rkl. Voiman'i kohal ei ole, jääb see punkt päevakorra lõppu.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman:** Austatud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsuse poolt esitatud riigi metsatööstuse põhimääruste seaduseelnõu on rahaasjanduse komisjon sisuliselt õige palju muutnud.

Valitsuse poolt sisseantud seaduseelnõus ei olnud küllalt täpselt metsatööstuse siht ära määratud, vaid oli üldjoontes märgitud, et metsatööstus asutatakse, kuid rohkem oli selle juures näha, et metsatööstust tahetakse välja arendada suureks väljaveoäriks, kõrvale jättes neid ülesandeid, mis just eriti soovitavad oleksid meie rahvamajanduse seisukohalt.

Metsatööstus on alguse saanud küttekomiteest. Sõja ja Eesti riigi loomise ajal oli tuntav puudus küttematerjaalist ja teistest metsasaadustest. Et seda tuntavat vajadust kõrvaldada, asutati küttekomitee. Nüüd on küttekomitee omas täies ulatuses likvideeritud. Kuid on siiski veel vajadusi olemas, et need funktsioonid teostatud saaksid, mis küttekomiteel olid. On hulk riigiasutusi, omavalitsuse asutusi, kui ka kohalikke elanikke, kes metsamaterjaali vajavad, kes seda ostma peavad metsaäridelt, kes aga ise metsa riigilt on ostnud ja seda uuesti riigi- ja omavalitsuse asutustele edasi müües suuri vahelkasusid võtavad. Sest ilma vahelkasudeta ei edene äri. Seda kõike arvesse võttes tõusis niihästi Riigikogu ringkondades kui ka Vabariigi Valitsuses küsimus üles, kas ei tuleks riigi metsatööstust ellu kutsuda. Sellelt seisukohalt välja minnes töötas Vabariigi Valitsus ka riigi metsatööstuse põhimäärused välja.

Riigi metsatööstuse põhimäärustel on, nagu seda õigusega võib öelda, oma ajalugu. Põhimäärus oli juba I Riigikogus arutusel ja nüüd II Riigikogu lõpupäevil on asjaga nii kaugele jõutud, et täna võimalik riigi metsatööstuse põhimäärust Riigikogule esitada. Riigi metsatööstuse põhimääruse § 1 võeti ülesse eesmärk, — mis riigi metsatööstusel olema peab. See on: riigiasutuste ja ettevõtete kui ka kohalikkude elanikkude tarvete rahuldamine metsasaadustega. On hädatarvilik ja möödapääsematu, et väikses riigis, kus peaaegu kõik metsad riigistatud, et riigitööstus metsa ümber töötaks.

Edasi on suuremaid muudatusi tehtud seaduseelnõu selles osas, et riigi metsatööstus laiemale alusele seati. Metsade peavalitsuse ülema juurde asutatakse riigi metsade tööstuste nõukogu. § 7-dast alates kunni 14-ga lõpetades võeti need paragrahvid seaduseelnõusse juurde, kus ära määratakse, mis ülesanded metsatööstuse nõukogul on. Riigi metsatööstuse juurde on nõukogu hädatarvilik, et riigi metsatööstus kitsa riigiametnikkude valitsemise alla ei jääks, vaid et metsatööstuse valitsemisest ka nõukogu osa võtab, mille kaudu metsatööstust juhtida ja valitseda võib. Edasi võeti ka veel seaduseelnõusse üles see kord, kuidas ülejäägist, mis riigi metsatööstus annab, nende ametnikkude tasu maksetakse, kes riigi metsatööstuses tegevad on. On tarvilik, et seal ametnikkudele rohkem tehtud töö eest maksetakse; et nad selle rohkem kulutatud aja ja vaeva eest ka rohkem palka saavad. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku riigi metsatööstuse põhimäärused I lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (stp): Kui riigi metsatööstuse põhimäärused omalajal Riigikogule esitati, siis oli nende tähtsam osa preemiade jaotus. Sellest tuleb järeldada, et põhjus, mis sundis põllutöoministeeriumi selle seaduseelnõuga esinema, seisis just selles, et luua mingisugune alus ametnikkudele lisatasu andmiseks. Kuna aga hiljem Riigikogu komisjonis seda küsimust lähemalt sooviti korraldada, siis selle töö tulemuseks on käesolevad metsatööstuse põhimäärused, mille väljatöötamist sel kujul nõudis komisjon. Riigi metsatööstuse ülesandeks loetakse selle seaduse järgi kõigepealt riigiasutuste ja -ettevõtete ning kohalikkude elanikkude varustamist metsasaadustega. Kahjuks on sel alal metsatööstus senni näidanud, et ta neid ülesandeid pole suutnud täita. Ei ole suutnud metsatööstus tarvilikul määral varustada isegi riigiasutusi ja kui komisjonis sellekohane küsimus üles seati, siis vastati, et operatsiooni fond olla väike ja suurem osa riigiasutustest tellivad ja ostavad oma tarvidusi erasutustelt. Mis puutub kohalikkude elanikkude tarviduste rahuldamisse, siis sel alal on senni riigi metsatööstuses valitsenud otse lubamatu vastutulematuse ja ka praegusel korral maal igalpool, kuhu aga minna, kuulduv selle kohta kaebtusi: Inimesed ei saa metsast tarbepuid ja praegune aruandja, lugupeetud rkl. Tonkman, jutustas komisjonis ühe õige iseloomustava juhtumise, kuidas metsatööstus vastu tuleb isegi omavalitsuse esitajale. Ta jutustas: Omavalitsuse esitaja läheb puude- saamiseks metsaülemalt tähte saama, kästakse tulla jõululaupäeval. Kui ta jõululaupäeval sinna läheb, siis ütleb talle metsaülem, et täna on ju jõululaupäev. — Tean küll, vastab omavalitsuse esitaja, aga teie käskisite ju täna tulla. — Käskisin küll, aga teil peab ometi ise nii palju aru peas olema, et aru saate, et jõululaupäeval pole sünnis tulla. (J. Holberg, põl: Ja niisugusele maksetakse riigi poolt palka.) Siis jätnud metsaülem inimese ootama, võtnud poisi ja läinud omale metsast jõulupuud tooma. Toonud jõulupuu ja asunud seda ilustama ja alles pärast seda andnud omavalitsuse esitajale loa välja ja see pääsenud alles siis koju jõulupuule. Ma arvan, et see näide, mida tegelik põllumees toonud, on väga iseloomustav ja kõik teised näited üljarused. Nende andmete järgi, mis ministri abi andis, olla kohtu kätte antud umbes 20% ametnikkudest mitte vastutulematuse pärast, vaid teistel põhjustel, näiteks siis, kui on kuritarvitus avalikuks tulnud. Vastutulematust aga meie ametkonnas mingisuguseks kuritarvituseks ei loeta, vaid leitakse selleks lepitavaid põhjusi, nii et tarvis ei ole selle eest isegi noomitust anda. Mina kahtlen selle juures, kas selle seaduse vastuvõtmisega

need väärnähtused kaovad ja kas suudetakse elanikkudele rohkem vastu tulla, ja rohkem riigiasutusi ja ettevõtteid varustada. Metsatööstuse sisu või põhimõte seisab õieti selles, et luuakse mingisugune metsatööstuse osakond, sellesama ametkonna teine osakond, kes taksihinnaga üle annab; selle juures on mingisugune nõukogu, kes paar korda aastas kokku tuleb ja seal, nagu harilikult, nõu annab. Peab selle juures tähendama, et meil Eestis ei saa enam öelda, et meil ei ole nõukogude vabariik. Eestis on juba sisse seatud nõukogude vabariik. Kuhu te ka ei vaataks, igalpool on nõukogu. Eesti pangal on oma nõukogu, aga kas nõukogu on suutnud ära hoida neid väärnähtusi, mis seal ilmsiks tulnud ja iga päevaga ikka rohkem ja rohkem end rahva elus tunda annavad. Turbatööstusel on nõukogu. See nõukogu peab nõu, käib koos, kuid sellegi peale vaatamata ei suuda turbatööstus küllalt elujõuliselt töötada. Põlevkivitööstusel on nõukogu, riigitrükikojal on nõukogu, kuid siiski on seal ametnikkude protsent niivõrd suur, et teiste trükikodade juhatajad, kes vähegi asja tunnevad, selle kohta ütlevad, et riigitrükikojas peab muudatusi ette võtma, sest niisugusel kujul, nagu ta praegu töötab, võib ta varsti kokku variseda — ametnikkude protsent on seal liiga suur. Siis on meil veel majandusnõukogu olemas. Kuid kõik need nõukogud on surnud asutused olnud ja pole suutnud ei üksikus tööstusharus ega meie majanduselus maksima panna mingisugust uuendust või paremust, pole suutnud meie majanduselu elustada. (J. Tõnisson, rhv: Missugune Teil see elustaja on, kas Teie jutt või?) Ma arvan, et Teie jutt, sest Teie räägite neis nõukogudes. (J. Tõnisson, rhv: Teie jutt on sellest päris kaugel!) Ma teen oma jutu Teie majandusnõukogu juttude järgi. Mis on siis teie majandusnõukogud õieti teinud? (J. Tõnisson, rhv: Miks Teie siis seal midagi ei tee, Teie olete ju majandusnõukogu liige!) Ma ei ole seal enam, ma kuulasin küllalt seda juttu ja tuln tulema. (J. Tõnisson, rhv: Teie ärge trötsige!) Ma palun mulle mitte vahele segada. (J. Tõnisson, rhv: Noh, nüüd taipasite, kui ots käes!) Mul ei ole mingit huvi Teiega siin mõtteid vahetada. Teie võiksite majandusnõukogusse minna ja seal mõtteid vahetada.

See on ainuke uuendus, mis meie sennises metsatööstuses ette on võetud, muidu jääb ta endiseks. Ainult mis veel tehakse, on see, et antakse õigus metsametnikkudele, ilma enam-pakkumiseta ja ilma kontrollita ette võtta suuremaid metsamüümissi, kuid minu arvates niisugusel määral neile neid õigusi tarvis ei oleks, ja kahtlemata võib siit järeldada, et kohtualla-

andmise protsent aina suureneb, kui ametnikkudele niivõrd suured võimupiirid antakse. Need on õieti need muudatused, mis praegusesse korraldusse toodakse, ja see on õieti see telg, mille ümber kõik keerleb.

Siis tahetakse veel metsatööstuses sisse seada lisatasude jagamist. Lisatasude jagamises on meil viimasel ajal mindud õige kaugemale. Meil ei ole ühtki riigi tööstusharu, kus ei ole sisse seatud igasugused lisatasud ja arusaadav, et nüüd ka põllutööstusminister seda oma tööstusharudes sisse seada tahab. Meie teame, et lisatasusid antakse harilikult preemiade näol puhaskasust, siin on aga kaugemale mindud, siin on ette nähtud lisatasude maksimumsummadest, mis on saadud eelarve korras administratsiooni kuludena, selle peale vaatamata, kas metsatööstus ise kasu või kahju toob. Ja mille eest siis lisatasu antakse? Antakse metsamaterjaali ümbertöötamise eest. Ametnikul ei ole seal muud tarvis, kui selle järgi vaadata, et teatud norm, mis ette kirjutatud, töötatakse. Ja see on juba metsatööstuse elus sündmus, mille eest preemiaid maksetakse. Teiseks antakse preemiad otstarbekohaselt juhitud ja korraldatud tööde eest. Tähendab, et otstarbekohaselt tehtud töö on erakorraline nähtus, mis peab ka erakorraliselt tasutama, kuna loomulikult peaksid kõik tööd juhitud olema mitteotstarbekohaselt. Niisugune järeldus tuleb sellest teha. Loomulik kui kõik töö, mis ametnikud teevad, oleks otstarbekohane ja ei tuleks tasuda lisatasuga. See preemia võib õige suur olla! 50% aastapalgast, see tähendab, pool aastapalka antakse veel juurde, kui inimene on otstarbekohaselt, nii kuidas kohus on, oma ametikohust täitnud. Meie näeme, et on asutusi, kus pole veel kindlaks tehtud, kas nad riigile kasu või kahju toovad, näiteks Eesti pank. Alles hiljuti oli lehes, et seal mitmesugused kahtlased arved ulatavad 825 miljoni peale. Samal ajal, kui puhaskasu oli üle 200 miljoni. Sellest antakse suur osa Riigivanema kätte, kes siis seda välja jagab näitlejatele, lauljatele ja teistele isikutele, tähendab, otstarbeks, mis meie riigielus praegu nii suure tähtsusega ei ole. Pealegi antakse need summad asutusest, mille kohta praegu juurdlus käimas, ja Riigikogu komisjonis selgitatakse, kuidas seal tööd on tehtud. Ma tean küll, et see mõnele inimesele on valus kuulda, sest meil on moeks saanud varjata niisuguseid asju. Arvatakse, et see riigile, riigi elule kahju toob, kui niisugustest asjadest avalikult kõneldakse. Niisugustest asjadest peab aga just avalikult rääkima, sest rahvas peab nägema, millises seisukorras asjad on. (J. Tõnisson, rhv: Mitte põhjendada tühjade sõnakõlksudega.) Teie jätke oma sõnakõlksud omale. (J. Tõnisson, rhv:

Kõik see jutt ei ole midagi väärt, sest seal midagi asjalikku ei ole.) Meie oleme Teie juttu küllalt kuulnud ja teame palju ta väärt on. Teie oma jutuga olete rohkem kahju kui kasu toonud. (J. Tõnisson, rhv: Teie olete palju ära teinud?) Rohkem kui Teie, mina vähemalt arvustan, Teie aga varjate arvustamist.

(Juhataja A. Rei helistab).

Kui oleks tegemist puhaskasuga, siis oleks veel teine küsimus. Aga siin ei ole isegi puhaskasu jaotamise alla võetud, vaid jaotamise alla võivad tulla riigi summad, isegi siis, kui see suurt kahju annab. Ma julgeksin küsida, kas on see otstarbekohane. Kokku võttes, riigi metsatööstuse põhimäärused ei loo kindlaid aluseid sellele ametasutusele, kelle vastu praegusel ajal niipalju kaebusi ja nurinat kuulda-vale on toodud ja kelle ametnikkude hulgast, nagu härra Kitsing ühel koosolekul tähendas, kohtu kätte olevat antud umbes 20 protsenti.

Juhataja A. Rei: Sõna on rkl. Tonkman'il.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Metsasaamise küsimus on meie põllupidajate elus üks raskematest ja valusamatest küsimustest. Ei tahaks meeleldi neid aegu meelde tuletada, kus metsasaamine teistsugusel viisil võimalik oli. Ei tahaks neid aegu selles mõttes meelde tuletada, et neid tagasi igatseks, vaid heameelega selles mõttes, et praegused ajad paremateks muutuksid, paremateks, kui nad seda varematega aegadel olid. Kuid kõiki asjaolusid arvesse võttes peab ütleva, et meie põllupidajad täies ulatuses on suures metsamaterjaali puuduse kitsikuses. Ei ole võimalik isegi kõige hädalisemaid tarbepuid saada, kui ei tuleks lõpmatu palju käikusid teha ja nendega palju enam kulutada, kui tarbepuud ise väärt on. See peaks igale Riigikogu liikmele küll selge olema, et niisugune olukord edasi kesta ei või. Sellel alal ei ole senni midagi tehtud. Isegi põhimäärus minu isiklikust seisukohast vaadates ei paku rahuldust. Põllumeestega kokku puutudes räägitakse otsekohe kuulmata lugusid, mis anekdootidena kõlavad, kuidas meil metsasaamisega lood on. Mina mäletan väga selgesti neid aegu, kus kõik ajalehed ja sulemehed sel korral metsaandmise viisi ja tarvitamise kohta väga palju sõna võtsid, kui Eesti rahval milleski sõna ei olnud kaasa öelda. Kui neid aegu võrdleme praegusega siis näeme, et metsasaamise küsimus on üks nendest, mis palju hullemasse seisukorda viidud, kui ta vanasti mõisnikkude ajal oli. Seda kriipsutan ma praegu õigusega alla, ja ma tahaksin näha,

et keegi härradest Riigikogu liikmetest tuleks ja minu faktid ümber lükkaks. Meie elame demokraatlikus riigis, ja siin peavad igapäev vabariigi elaniku õigused kaitstud olema ja tal ei tule oma jõudu ja energiat kulutada, et hädalisi tarvidusi kätte saada, mis riigi ja rahva majandusele väga tarvilikud. Ei ehitata ükski põllumees oma maja ega muid ehitusi ainult oma isiklikuks tarbeks, vaid riigi ja rahva varanduse tõuseb. Minul tulevad meelde lugupeetud Riigikogu liikme Tõnisson'i sõnad, kui ta siit kõnetoolilt ütles 1923. aastal: „Ärge arvake, et ükski teos meie rahva elus muud oleks kui riiklik ülesanne“—siis julgen mina otsekohe siinsamas öelda: ärge arvake, austatud Riigikogu liikmed, et ükski põllumees muus sihis oma majapidamist arendab, kui ainult selleks, et meie rahva ja riigi majapidamist edasi viia. Kui aga põllumees üksikutes küsimustes, muude hulgas metsaküsimuses halvale majanduslikule seisukorrale asetatakse, nii et põllumeel võimatu metsa saada, siis on täiesti selge, et põllumajandus selle tagajärjel vabalt areneda ei saa.

Mitte ükski põllumeestega pole lugu nii — läheme edasi, vaatleme maa- või käsitöölisi, siis näeme, et nende juures ei ole seisukord sugugi parem, vaid palju halvem. Kui käsitöölised tahavad oma maja ehitada, siis see on tal täiesti võimatu. Põllumees on siin vähe paremas seisukorras, tal on oma hobune ette rakendada, vanker ja regi olemas ning võib sadasid verstasid ära sõita, kunni ükskord tarbepuud kätte saab. Aga see mees, kellel pole oma hobust, rege ega vankrit, käigu jala või palgaku hobune ja tehku neid ringkäikusid lõpmata palju, enne kui soovitud metsamaterjaali kätte saab, ja kui selleni jõuab, siis leiab, et metsamaterjaal pole niisugune, nagu ta tahtis. Ei ole võimalik metsa minna ja küsida „ma tahan seda või seda materjaali saada“, vaid meil läheb metsamaterjaal enampakkumisele, meil tuleb osta võistluspakkumisel ja siin tuleb iga sugust prahti ostjale kätte, siin tuleb lattedid, proppisid, jne., mida põllumees ei tarvita, vaid see jääb kõik kõrvaliseks asjaks. Põllumees peab hulga metsa ära ostma, enne kui soovitud hulka tarbepuid saada. Öeldakse, et võtke vallast tunnistused, et metsa saada võiks, väga õige, minul on omal tegemist olnud niisuguse metsasaamisega. Saadakse metsatükk, kuid siis ei ole veel lugu lõppenud, et teie neid puid niimoodi tarvitada saate, nagu teie tahate. On teada, et metsas kasvab mitmet sorti puid; kui tarbepuid ostad, saad ka nendega ühes küttepuid. Sellega peab ühtlasi kõik põletispuud ka ära vedama ja seda oma tarbeks ära tarvitama. Ta ei tohi küttepuid metsas ära müüa. Kuigi ostjal küttepuid tarvis ei ole, siis

ometi ta neid müüa ei tohi, sest see olla „äri“. Siin jäetakse see tõsiasi kõrvale, et sellega ei olnud ostja veel äri teinud, vaid ta tarvitas selle osa puudest ära, mille jaoks metsa ostis, kuna tal küttematerjali tarvis ei ole, siis võiks ta need ära müüa nendele, kellel küttepuid vaja. Sagedasti juhtub, et küttepuud palju kallimaks lähevad, kui tarbepuud, mis tal vaja. See on halb ja see tuleks kõrvaldada. Senni ei ole seda aga tehtud ja ei ole ka praegu näha, et seda teha kavatsetak. Suurt rõhku pannakse praegu valitsevates ringkondades, iseäranis põllutöoministeeriumis, praeguse seaduse peale, et metsatööstuse põhimäärused kõiki neid pahesid lahendada võivad. Ma ütlen, need põhimäärused neid ei lahenda. Siin on küll ette nähtud, et seda võib teha, et seda tuleks teha, kuid keegi ei või seda öelda, et seda just nii tehakse, nagu vaja. Tuleks ja saab — need on kaks isasja. (Põllutöominister A. Kerem: Valime härra Tonkman'i põllutöoministriks, siis tehakse just nii, kui põhimäärus käsib.) Mul ei ole isu ministriks saada, sest et sealt enam kaugemale ei saa. See on viimane koht, minister olla, jätame selle löbu nende härrade hooleks, kes nii väga igatsevad nende kohtade järele.

Metsasaasus on meil väga palju halba. Kas seda lähemal ajal suudetakse kõrvaldada, on iseküsimus ja kui palju selleks tahtmist püsib, on jälle iseküsimus. Härra Johanson tõi siin ühe minu poolt ettetoodud näite ette. Ma kriipsutaksin alla, et see näide on täiesti õige, aga sellest metsaülemast ja paljudest teistest võiks veel rohkemgi rääkida. On see siis loomulik? Kas see peab nii olema? Kuid see, mis härra Johanson siin ette tõi, näitab ja valgustab väga loomulikult neid olukordi, missugustes praegu töötada tuleb ja töötama peab. Selle küsimuse juures, kas need väärnähtused kaovad, kui meie metsatööstuses, mis meil praegu on, muudatused tulevad, selle küsimuse peale on väga raske vastata. See põhimäärus, mis praegu Riigikogule on esitatud, ei ole küllalt veel nii täpne, kui ta minu arusaamise järgi peaks olema. Mina kaitsesin seda seaduseelnõu komisjoni nimel ja komisjoni seisukohalt ja tegin ettepaneku seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. Kuid isiklikult kavatsen ma üksikute paragrahvide juures sõna võtta ja ära näidata need pahed, mis metsatööstuse põhimääruste juures kõrvaldada tuleksid, kavatsedes vastavate parandustega esineda II lugemisel. Üldjoontes võiks aga öelda üht, et meil tuleb tingimata suurt rõhku panna, et riigi metsatööstus ka meie põllumeeste, nende vähemate riigi vendade peale, tähelepanu juhiks, keda nii ülevalt alla vaadatakse, neid jättes mitte nii, nagu nad praegu on jäetud.

Öeldakse, meil on põllumajanduse riik. Seda öeldakse täie õigusega, seda ei ole ükski Riigikogu ega Vabariigi Valitsuse liige siit kõnetoolilt eitanud. Siis tuleksid riigi metsatööstuse põhimäärused põllumajandusele kättesaadavaks teha. Ma ei tahaks siin sugugi öelda, et riigi huviseid ei peaks silmas pidama, vaid ma ütlen ühte, et riik ei seisa millegistki muust koos kui rahvast, rahvamajandusest. Siis ei tohi ära unustada, et rahvamajanduse huvid peavad sedavõrd kaitstud olema, et sellega ka riigi huviseid kaitstaks. Seal on öeldud, et võidakse nii suures summas metsa müüa, arusaadav, et võidakse müüa, aga meil ei pääse sagedasti metsamaterjalide ostmisele põllumehed ja eriti teised kodanikud, kes otsekohe põldu ei hari, vaid käsitöolistena töötavad, nende rahakott ei jätku nii suurteks summadeks, mis seal maksta tuleb, sest et suurte partiide viisi metsa osta tuleb.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Siin tarvitseb küll ainult kuulata, kuidas arvustatakse, et otsusele jõuda, nagu ei oleks meil midagi olemas, mis kuidagi viisi õigustatud oleks. Meil ei ole midagi, mis oleks aus ja korralik, kõik on halb. Sellepärast on minu arvates siin suurelt osalt niisugused põhihelid heljumas, nagu tuleks meil kõik likvideerida, iseennast ja endi asju. Ma ei tea, mida sellega kätte tahetakse saada. See on eneseteotamine, see on rahvuslik eneseteotamine. Meil on see nagu mooks saanud ja sellega tehakse nagu suured teod ära. See ei ole aga midagi muud, kui sisemine võimetus, mis midagi ei suuda, midagi ei oska; ainult mõnitada iseennast ja teisi. Nõnda aga ei tee teie ühtki põhimäärust, ei midagi ära. Lugu on aga tööpoolest päris realne. Meil on metsatööstus olemas, kas ta hea või halb, aga ta töötab; ja nüüd on põllutöoministeerium Vabariigi Valitsuse kaudu ette pannud, et metsatööstus saaks kindla korralduse, et ta saaks tegutseda kõige suurema edukusega. Siin arvustab nüüd põllumeestekogude esitaja rkl. Tonkman asja maha sellelt seisukohalt, et ei ole silmas peetud „vähemaid vendi“ metsatööstuse ülesannete teostamisel. Vähemateks vendadeks nimetab ta põllumehi. Kes siis need suured vennad seal on? Mispärast ei saada siis neid „suuri vendi“, keda ometi üks käputäis, taltsutada, mida „väikeste vendade“ huvi nõuab? Kes seal need tegutsejad õieti on? Kui meie oma demokraatlikus korras ei suuda korda luua, siis on see oma süü, ja siis arvustage kõigepealt iseendid ja neid „väikesi vendi“. Teie aga arvustate ainuüksi ametnikke, keda teie ise võiksite kontrollida kui te tahate, et nad seda teeksid, mis tarvis on. Need, kes võimu esitavad,

kelle käes otsustamine on, — need peavad küsima, kas nad on ametnikke õieti valinud ja kas nad ise on neid kontroleerinud. Ja seal on nad just ise süüdi.

Praegu ei saa riigi metsatööstuse orgaanid, olgu nad kohapeal jaoskonna metsaülemad või ka metsnikud, põllumeestele vastu tulla selle pärast, et ei ole kindlaid norme, mille järgi nad võiksid tegutseda. Kas teie tõesti usute, et nüüd need, kes Eesti iseseisvuse ajal riigi ülesandeid teostavad, tõesti nii halvaks on läinud, et nad midagi head ei taha? Neil on tõesti väga palju heasoovlust, aga inimesed ei saa ennast avaldada, neil ei ole volitusi, ei ole sagedasti võimu. (J. Holberg, põl: Kes keelas seda metsametnikku vastu võtmast puusoovijat?) Kuulake mõlemad pooled ära! Kui keegi läheb sisse ja on jäme ning teotab metsaülemat, söimab ta läbi, üldse käib temaga inetult ümber ja kui ta siis välja saadetakse, karjub ta veel ja teotab metsatööstuse esitajat. Selle kõige juures on teine süüdi, tema aga on see õige mees.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees
A. Jürman.)

Tema ise on aga vahest see, kes ei tohiks suud lahti teha, kui teine vastu annab. Sellepärast on kõik niisugused üksikasjad, mida laiali sõtkutakse, sagedasti ülekohtused. Faktiliselt on lugu nõnda, et meil kohapeal metsametnikud ei saa iseseisvalt tegutseda, sellepärast, et neil ei ole seaduslikke õigusi, ega volitusi. Meie inimestel on väga tähtis, et nad saaksid väikesel arvul puid osta, mitte ainult palke, ega mitte ka väikeste osade kaupa kasvavat metsa, sellepärast, et nad ei saa väikeste langikeste ärakasutamiseks tarvilikke tööjõude, ega ole neil ka raha niisuguste lankide ostmiseks. Niisuguste väikeste langikeste müümise teel ei jätku metsa kõigile neile, kes süldade kaupa tahaksid puid või hagu osta. (Aruandja K. Tonkman: Hagudest pole keegi rääkinud.) Ega Teie üksi pole rääkinud; kõik jahvatavad sellest. Võtke kõik kokku, mis väljaspool kõneldakse. Sest ega Teie ilma keskkohast ei ole, nõnda nagu härra Johanson, kes ütleb, et tema ainuõigustatud on kõnelema. Lugu on nõnda, et inimesi on väljaspool kõnelemas küllalt. Ja teie teate küll, et igalühel on küüned oma poole. Igaüks katseb oma kasu seisukohalt kõnelema. Keegi ei unusta oma huvisid, vaid kõigil on küüned oma poole. Ja sellepärast kõnelevad eriti just kõik need, kellel selleks ühtegi õigust ei ole. Kõik tahavad saada riigi käest; kõigil on käsi pikale, aga kui peab kohust täitma riigi vastu, — kas siis on ka igaüks valmis oma kohust täitma?! Meil on harjunud inimesed nõudma ja saama,

aga riigi vastu oma kohust täita ja ülesandeid teostama hakata, seda ei taheta. See ongi meil kõige selle kurja juur. (Vahele hüüe.) ...Mina ei kõnele siin Eesti rahvast, vaid tema õigustest ja Eesti rahva liikmetest, kes oma kohustustest ei armasta kõnelema, vaid ainult õigust taga ajavad rohkem kui õigus.

Vaadake, lugu on nõnda, et inimesed on hädas just sellepöolest, et nad ei saa oma õigustatud nõudmisi rahuldada. Ja mitte sellepärast, et neile ei taheta vastu tulla sihilikult, vaid et seal on raskusi niihästi tehnilise korralduse kui ka õigusliku korra poolest. Meil on teada, et riigi metsatööstus tekkinud on suurelt osalt endiste metsaomanikkude metsatööstuste asemel. Igal mõisal oli oma metsatööstus, igal mõisal olid oma metsaraijad, kes töötasid metsaülemate või metsavahtide juhatusel. Kui metsad riigistati, siis ei saadud seda kõike ühekorraga likvideerida, ilma et tühja kohta järele ei oleks jäänud. Seal oli ometi loomulik, et ei saadud maha müüa kõike metsa, et metsatöösturid oleksid võinud valmissaadusi edasi müüa põllumeestele kui ka teistele. See on võimatu sellepöolest, et metsatöösturid võivad ikka tegutseda esimeses jões metsasaaduste väljaveo alal. Nad peavad metsalanke ostma suuremal määral, et siis ka kasulikult saaksid metsasaadusi ette valmistada suuremal hulgal tööjõude koondades, nii et metsatööstuse ülevaatus ja organisatsiooniline külg nõnda kalliks ei läheks. Sellepärast ei saa nad kohalikkude inimeste nõudeid esimeses järjekorras rahuldama hakata, sest see oleks nende ärihuvide vastu. Ja oleks ka meie riigi kui ka rahvamajanduse seisukohalt kahjulik, sest meie metsatööstuse suurettevõtjad peavad peajasalikul eksport-alal selleks töötama, et meie oma metsasaadusi rohkem välja saadaksime ja nende väljaveo teel rohkem välisvaluutat sisse tuleks. Kui metsatööstuse peaesimees kõrval meil ühtlasi katsutakse ka kohalikkude inimeste huvisid rahuldada, siis sünnib see väga juhuslikult. Ühes või teises kohas on metsatöösturid põhjalikult hakanud metsa kasutama. Nad kasutavad ära ka jätised. Ja mõni vabrik, nagu teie teate, või metsatööstuse ümbertöötamise ettevõtte on ainult sel teel viimastel aastatel püsima võinud jääda, et ta põhjalikult on hakanud ka jätiseid ära kasutama. Meil on ühe aasta jooksul üle kümne suure tööstuse metsatööstuse alal pankrotti jäänud, sellepärast, et metsahinnad langesid. Nad olid enam-pakkumise teel metsa kallilt ostnud. Metsasaaduste hindade langemise juures ei suutnud nad enam püsti jääda, vaid hävinesid. Nii mõnigi metsatööstus on kitsikusse sattunud. Mõni ettevõtte on 50 miljonit marka ühe aastaga kahju saanud. Sellest aga ei räägita ega kõnelda väljaspool.

Kui aga meil mõni teine ettevõte on ainult 5 miljonit kahju saanud, siis on igauks tark kõnelema ja karjuma, missugused häbemata kuritarvitused seal on. Neis metsatööstuse ettevõtetes on likvideeritud need kahjud suurte jõupingutustega. Tõeliselt ei ole neis kokkuvõttes süüdi mitte ainult kuritarvitused, vaid seal on ka süüdi konjunktuur ja üldine metsatööstuse arenematus. Kui meil Narvas näiteks ühel metsatööstuse ettevõttel on enne nii palju pindlaudu järele jäänud, et neid kuskile ei saadud ära mahutada, selle tagajärjel on hakatud pindlaudu ära kasutama krohvlaudadeks ja luuavarteks. On saadud ühest standardist pindlaudade saadustest 6—9 £. Kui niisugune ettevõte umbes 10.000 £ niisugustest pindlaudadest on omale sisse võtnud, siis tähendab see, et see hiigla summa on aidanud neid püsti jääda, kuna need, kelle sissetaad nii põhjalik ei olnud, on pidanud suuri summasid endale kahjuks kirjutama. Kui niisugused ettevõtted edaspidi kõik oma jätised ära kasutavad, siis ei ole võimalik, et need, kes oleksid nende jätiste tarvitajad, rahuldust leiavad. Katsutakse põhjalikumalt isegi väikesed ladvapalgikesed ära kasutada, mis muidu läheksid kohalikkude inimeste kätte. Katsutakse propsiudeks peened puud ära tarvitada ja kohalikkudele inimestele ei jää küttekiski midagi järele. Selle tagajärg on see, et põllumehed ja maainimesed on täiesti hädas; ei saa enam küttepuidki, mida tarvis läheb; tarbepuudest rääkimata.

Kui meie aga tahaksime öelda, et selles on süüdi põllutööstuste riigi metsatööstus või riigi metsatööstus, siis on see suur eksitus. Siin peab silmas pidama, et meil teatavad vahelülisid vaja on, metsa suurtööstuse ja eksporttööstuse vahel ühelt poolt ja teiselt poolt väikeste tarvitajate vahel. Siin on just meie riiklik metsatööstus katsunud alguses vastu tulla inimestele. Mina ei ole üksikasjaliselt kõike jälginud, aga niipalju kui olen võinud jälgida, on riikliku metsatööstuse püüed olnud peale eksportmaterjaali valmistada küttematerjaali riigiasutuste ja omavalitsuste asutuste jaoks, koolidele jne., aga ühtlasi ka põllumeestele võimaldada puid saada. Selle juures on aga kahjuks lugu niisugune, et meil suure umbusalduse tagajärjel, mis meil üksikute ülesannetäitjate või funktsionääride vastu igalpool olemas on, ettevaatuse pärast, et ei saadaks asjata süüdistada, on püütud toimetada nõnda, et seal ikka oleksid teatavad kindlustused olemas, nii et seal kuritarvitusi ette ei tuleks. Teiselt poolt, et ametnikud kaitstud oleksid kuritarvituste süüdistuste vastu. Kui teie seda arvesse võtate, et iga jaoskonna metsaülem või metsnik, kes tahab puid müüa, otsekohe

satub kahtluse alla, siis peab ta kõik tegema, et hästi vormilikult talitada. Meil ei ole võimalik ilma oksjonita kuigi palju müüa. Ei ole ka põllutööstuse ministri õigus volitada seda või teist metsaülemat puid müüma. Selle kõige tagajärjeks on ühelt poolt nõudmine, teiselt poolt rahuldamise võimatus. Siit võib järelduse teha, et metsade peavalitsus põllutööstuse ministri all või üksikud metsatööstuse esitajad koha peal pahast tahtmisest pinniksivad kedagi. See on eksitus. Kui teie vaatate, siis näete, et kõigest meie riigielust suur saamatus esile tuleb. (Aruandja K. Tonkman: Just riigiametnikud!) Kuskohalt nad pärit on?! Teie lallepojad ja onupojad! Kui nad sinna on läinud, mis pärast nad siis nii ogaraks on läinud?!

Sellepärast käib nii suur saamatus kõigist neist asutustest läbi, et meil ei ole kellelgi võimu ega volitust. Ei ole kellelgi õigust otsustada. Kõik poevad komisjonide ja nõukogude taha ja vaatavad mis ülemus teeb. Kõikide jaoks peab kindlustus olema, peab paber olema. (J. Temant, põl: Selles olete ise süüdi!) Mina ei ole kunagi keeldunud vastutust oma peale võtmast selle eest, mis ma teinud või tegemata olen jätnud, kui Teie näitate, milles mina süüdi olen; aga niisugused üldlikud sõnad heidan ma kõrvale. Nõuan tõendust ja seletust. Kui mina olen midagi teinud ja kui teised selles teisiti aru on saanud, siis ei ole mina selles süüdi.

Teatava hingeolulise seisukorra juures, kus teatud närvilikkus ja neurasteenia suurt osa etendavad; teiselt poolt meie riikliku organisatsiooni väljaarenematus, meie kogemuste puudus, on peateguriteks, mis pärast meie inimestel ei ole võimalik võimu käsitada. Võimu ei saa nad kätte ja kui seda kätte saavad, siis ei oska nad seda käsitada. Seal on teatav traagika meil olemas. Siit aga nüüd järeldada, et see mõne üksiku ametnikkude-liigi või Vabariigi Valitsuse liikmete süü on, see on põhjalik eksitus. Ja nii kaua, kui sellest eksitusest kinni peetakse, ei saa meie rääkida ka valitsuseaparaadi lihtsustamisest. Meie räägime — ametnikkude arvu tuleb vähendada. Niikaua aga kui meil ei ole teatava usalduse, teguvõimsa eneseavalduse peal püsiv võimukäsitamise võimalus antud, niikaua ei saa meie paberitalitusest üle. Meil peab inimestel olema õigus otsustada, aga selle juures peavad nad vastutust kandma. Võib olla, peab meil teatav patriarhaalne riigikorraldus välja arenema, kui meie väikese ametnikkude arvuga palju tahame ära teha.

Siin metsatööstuse põhimääruste juures on huvitav näha, kuidas siin katsutakse midagi teha, mis selles mõttes metsatööstuse esitajatele õiguse annaks kohalikkude elanikkude

nõuete rahuldamiseks midagi ära teha. Aga just selle vastu siin kõneldakse. Kui teie siin loete, siis näete järgmist: § 22 ütleb: „Metsade peavalitsuse juhataja võib, arvesse võttes puuturu konjunktuuri ja riigi huvisid, ilma enampakkumiseta valmismaterjaale müüa riigiasutustele ja -ettevõtetele ning omavalitsustele igasuguse summani, kohalikele elanikkudele ja eraisikutele kunni 300.000 margani ühe lepingu järele; põllutöoministri nõusolekul kunni 1.000.000 margani ja Vabariigi Valitsuse loal igasuguse summani.

Metsade peavalitsuse juhatajal on õigus tema poolt kinnitatud kava järele alluvaid ametnikke edasi volitada kindla hinnaga metsamaterjaale müüma kunni 100.000 margani iga müügiüksuse eest.“ (Aruandja K. Tonkman: Aga mitte metsa!) Mitte metsa, vaat' see on õige, seda ma näitan, kuhu tüüritakse välja. Ma juba tähendasin, kui rkl. Jõeäär hüdrid vahele, et meil ainult soodustakse metsatööstust, aga teisi mitte. Kui meie vaatame, siis on lugu nõnda, et meil nõutakse meie rahvamajanduse huvides, põllutöoministerium peab selle eest hoolitsema, et meil metsaeksport kasvaks. Kui nüüd katsutakse võimalikult suuri lankisid, kus tõesti eksportmets olemas, välja anda, siis näevad inimesed koha peal, ja seda juttu aetakse ka siin keskkohas, nad näevad selles ühekülgsel metsatöösturite soodustamist. Nad arvavad, et sihilikult, nagu meil viisiks kõneleda, onupojapoliitika või mingisuguse isikliku huvi pärast antakse suuri metsatükke välja. (Vahelhüüe rahvuslik-vabameelsete rühmast: Kuidas Rosen'iga lugu pärast oli?) Mis asi? Kuulge, kui teie tahate, et ma kõik teie pesu hakkasin siin pesema, siis teie eksite: minul ei lähe teie Rosen... (E. Veberman, rhvsv: Härra Tõnisson, mispärast Rosen meie pesu on? Naer.) Teie pesete seal, aga mina ei tule teiega seal ühes! (Saalis naer ja müra.) Mina ütlen ainult, siin on küsimise all, et metsade peavalitsus peab... (E. Veberman, rhvsv: Kuidas Rosen'iga lugu on? Mis see meisse puutub?) Teie tunnete seda asja — hõõruge edasi, ega mina teie pesuvärki ei hakka segama! (Naer. Müra.)

Juhataja **A. Jürman**: (Helistab.) Palun mitte kahekõnesid pidada.

J. Tõnisson (rhv): Võin öelda, mina kõnelen sellest, et siin on metsade peavalitsusel riiklikuks ülesandeks võimalikult meie metsa nii ära kasutada, nagu meie metsatööstus seda nõuab ja seal metsalankisid müüa, kus tõesti eksportmets olemas on. Selle juures ei saada aga ühtlasi metsa ära kasutada kohalike

inimeste tarbe- ja põletispuude nõuete rahuldamiseks. Seal on katsutud vastu tulla väikeste lankide müümisega. Väikeste lankide ostmisega ei saa aga põllumehed kõik oma nõudeid rahuldada. Sellepärast on siis väga tähtis, kui riikliku metsatööstuse poolt valmistatakse puid süldade kaupa, nõnda nagu enne mõisametsades puid valmis tehti süldadeks. Neid müüakse selle järele inimestele, kui palju keegi põletispuud tarvitab. Ja võib olla, kui organisatsioon nii välja areneb, saadakse ka väiksel arvul tarbepuud müüa. Ainult sedaviisi saadakse põllumeestele vastu tulla, saadakse põllupidajaid rahuldada, kes küttepuid tarvitavad. Kui teie tahate aga otsekohe ainult väikeseid metsalankisid müüa, nagu härra Masik nähtavasti soovib, siis ei aita see raskustest üle. Kui meie aga nüüd tahame, et riiklik metsatööstus valmis puid inimestele müüks, siis ei ole muud teed, kui teie peate metsatööstuse esitajatele vabaduse jätma, et nad iga sülla peale oksjone ei hakka tegema ja enampakkumise teel puid müüma, vaid neil peab olema volitus, et nad saaksid koha peal puid inimestele müüa, kellel tarvis on. Selles mõttes on aga tarvis kindlat korda, et mitte iga metsavaht või metsaülem ei hakkaks oma pead talitama. Ei või ometi lubada korda, kus iga kontroll ära kaotatakse, nõnda et siis tõesti kuritarvitusi võib tulla. Juba sellest seisukohast välja minnes on tarvilik, et meie riiklikule metsatööstusele antaks juriidiline korraldus, et oleksid tõesti kindlad vahekorrad juhataja ja juhatatavate vahel, et oleksid kindlad volitused ja et õiges vahekorras võimkond ära oleks tähendatud. Ilma et see kõik kindlaks oleks tehtud, ei saa teie ühtki metsamüüki kohapeal ette võtta, ei põllumeestele ega teistele. Sellelt seisukohalt peab organisatsioon välja arenema, mis keskkohalt peab juhitud olema, sellepärast et meie nüüd nii ei saa teha, nagu omal ajal iga üksik mõisnik, kes võis ise otsustada, vaid siin peab selleks teatud võimu keskkoha koondama, kust võimalik oleks näpunäiteid välja saata. Aga seda nii, et koha peal ei hakataks ootama, mis keskkohalt öeldakse, vaid ka kohapeal võidakse otsustada. Põhimääruste mõte, niipalju kui mina nendest aru saan ja seadusest välja loen, sest komisjonis ei ole ma istunud; niipalju kui ma asja olen jälginud, on mahutatud ülesandesse, mis just laialisemaid hulkaid peab aitama oma nõudeid rahuldada, ilma et see jällegi riigile kulu sünnitaks. (E. Masik, põl: Põllumehed lõikavad harilikult ise!) Kui Teie, inseneer, vaatate meie statistika peale nii, nagu härra Lattik siin ette kandis, siis pole sellel tõesti suurt kindlust. Meil kõneldakse, et Eestis on juba sadatuhat talu, aga ei öelda, kui suured need talud on. Enne maareformi

oli neid umbes 50.000, kuhu olid mahutatud suuremad, keskmised ja ka mõned väiksemad talud. Kui neid vahepeal juurde on tulnud, siis saame talukohti siiski kõige rohkem 75—80 tuhat, mida taludeks nimetada võib. Teised kandi- ja popsikohad. (Aruandja K. Tonkman: Kas need ei ole talud?) Mis talu see on, kus kõigest 3 vakamaad maad. Taluks võib nimetada kohta, kus vähemalt ühe hobuse võib pidada. Ega meil ometi veel lehmaga künda saa! (J. Holberg, põl: Petserimaa ka veel kaasa!) See pole suur võlg, ega vahe. Kui sadatuhat talu on, on see seda pahem Teie seisukohalt. Kui tahetakse nimelt sajatuhandele talule võimaldada, et nad metsa saaksid, ja metsa raiuksid, — kuidas on siis võimalik metsa ära jaotada! Kuipalju siis veel eksporteerida saab! Siis peab hiigla organisatsioon loodama, mis selle operatsiooni läbi viiks.

Ja kui siis mõni suurtalupidaja saab metsalangi kätte, kas teie arvate, et ta siis „väiksematele vendadele“ müüb šamuti kui riiklik metsatööstus?! (J. Hünerson, põl: Võistleb!) Mis võistlus see on?! Suurtalupidajad müüvad suuremalt osalt oma eksportpalgid ära ja võivad palju rohkem hinda välja käristada, kui põletispuude müügist. (E. Masik, põl: Nad lõikavad suuremalt osalt ise!) Teie olete kannatamatu. Mina ei ole sellest veel kõnelenud, kas nad ise veel lõigata võivad või mitte! Väikseid lanke niipalju välja anda, et meie talupidajaid rahuldada, ei ole võimalik. Tarvis on ka põletispuid anda. See on üheks suuremaks nõudmiseks saanud. Nõutakse, antagu metsa kas või üksikute puude kaupa raiuda. On katsutud väikeste osade kaupa lasta kuivanud palke maha võtta jne. See ei ole meile aga tähtis, vaid tarvis on arutada, kuidas seda kõige paremini läbi viia, kas anda valmispuid või lasta ise saagida. Meil on tähtis, et koha peal oleksid inimesed, see on jaoskonna metsaülemad, metsnikud ja metsavahid, kes õigustatud oleksid inimestele vastu tulema õigustatud nõuete piirides, ilma et nad oleksid sunnitud enampakkumisi toime panema ja keskkohalt järelepärimisi tegema. Et seda võimalikuks teha, selleks ongi põhimäärust tarvis. Kui kindel organisatsioon olemas, kui kindel vahekord juhatuse ja juhitavate vahel, kui selgelt ja kindlalt võimkond on ära määratud, saab riigi metsatööstus põlumeeste nõudeid palju paremini rahuldada, kui ilma selleta.

Kui hakatakse vaidlema põhimõttelikult selle vastu, et see oleks riigitööstuse edendamine, ja need, kes põhimõttelikult riigitööstuse vastu, hakkavad muidugi kõigi abinõudega selgeks tegema, et see kurjasunnituse ettevõtte on, siis arvan mina, et see eksitus on. Metsi,

nagu rkl. Linnamägi naljatades vahele hüüdis, tagasi anda ei saa. Metsad jäävad riigi kätte ja seda keegi läbi viia ei saa, et riigimetsad üksikute inimeste kätte läheksid. Nende eksploateerimine peab järelikult nii sündima, et riik mitte ainult kõiki metsi metsakauplejate kätte ei anna, vaid tema ise kui omanik on sunnitud metsi ümber töötama ja siis valmis metsasaadusi mitte ainult eksporteerima, vaid ka koha peal tarvitajatele välja andma. Organisatsioon, mis kavatakse luua, vastab tähtsal määral neile nõuetele. Kui puudusi on, siis toodagu need ette, aga nii lapidaarselt seletada, et see asi ülepea midagi väärt ei ole, on ülekohus. Ja mis nõukogudesse puutub, millest rkl. Johanson kõneles, siis ei või ka neid lihtsalt maha teha.

Ja ma ütlen, kõigest sellest jutust ei kuule ma muud välja, kui neurasteenilise inimese hädaldamist, kus kõik halvaks tehakse. Ja tema arvab ise, et ta sellega palju on ära teinud! (L. Johanson, stp: Mina ütlesin, et majandusnõukogus olete Teie rohkem ära teinud. Mina olen vait olnud, Teie olete niisama vehkinud kui siin, mis Te jahvatate!) ...Vaadake, kui nüüd isiklikke asju hakkame arutama, siis see koht ei sünni selleks; aga mis puutub majandusnõukogusse, siis ütlen mina järgmist: Majandusnõukogu ei ole mina kaitsnud ja ta surmale suikumist paraliseerida katsunud ja teda mitte sellepärast kaitsnud, et mina omal ajal riigi majandusnõukogu seaduseelnõu algataja olin, vaid sellepärast, et meil majandusnõukogu asemel praegu teist asutust ei ole, mis need ülesanded oma peale võiks võtta. Hiljuti ütles üks Eesti suurtööstuse ettevõtja, kes on ka majandusnõukogu koosolekul käinud, et ta ei saa aru, kuidas meie majandusliikude organisatsioonide esitajad ja meie majandusliikude ettevõtete juhatajad majandusnõukogu vastu poolvaenulikud on. See on ju ainus koht, kus kokku saavad tõsisteks vastastikusteks mõttevahetusteks, kaalumiseks ja otsustetegemiseks Vabariigi Valitsuse esitajad, Riigikogu esitajad ja majandusliikude organisatsioonide esitajad, kes huvitatud peaksid olema meie majandusliikude küsimuste õigest lahendamisest; koht, kus kokku saadakse selleks, et võidakse oma seisukohti, soove ja nõudmisi selgitada, et neid siis teatavale kokkuleppele viia. Kui teil oleks teine parem koht, siis minul ei ole ka selle majandusnõukogu vastu mingisugust huvi. Kunni meil aga ei ole teist kohta, senni olen mina selle vastu, et teda sihilikult tappa. Meie peame selle koha ära kasutama selleks, et tõesti selgitada ja kokkõlastada vastupidiseid lahkuminevaid huvisid ja juhtida huviringkondi ühiseks tegutsemiseks meie rahvamajanduse ja riigimajanduse huvi-

des. Sellelt seisukohalt on seal ka kutsutud tegutsema riigimajanduslike organisatsioonide esitajaid, ja see ei ole ometi majandusnõukogu süü, kui nad ei ole küllalt täielikkude andmetega varustatud olnud.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Tõnisson, Teie lähete juba liiga teemist kõrvale.

J. Tõnisson (rhv): Mina ütlesin juba, et ühenduses selle nõukoguga, mis siin ette nähtud, pean majandusnõukogu riivama. Mina tahan näidata, et majandusnõukogu, mida siin ühes teistega taheti nii halvaks teha, ei ole isenesest nii halb. Ja kui siin puudusi on, siis ei ole see nõukogu süü, vaid see on meie inimeste ja meie asutuste teatud vilumatus. Meie ei või aga siin ka absoluutset mõõdupuud tarvitusele võtta. Ei saa öelda: vaadake, et teie nii põhjalikkude andmetega ja teadetega siin ei esine, nagu seda vast Saksa riigi majandusnõukogus või üksikutes kaubandus-tööstuskodade väljamaal tehakse, siis ei kõlba see kuskile! Meie oludes on seal siiski katsutud töötada ja töötatud paremini ja suuremate tagajärgedega, kui teistes üksikutes eraorganisatsioonides. Teie olete kuulnud väga hästi siin, kus meie majandusteaduslik selts koosolekuid toime paneb börsisaalis. Mille poolest siis need seal paremad on, kui need referaadid, mis majandusnõukogus ette kantud! Ja selle kohta ütlen mina, see on ülekohtune, et siin katsutakse sihilikult halvaks teha nõukogu mõtet üldse. See ei ole midagi muud, kui vähese asjatundmise ja neurasteenilise hingeelu läbi seletatav arvustusetuhting: eitav arvustus, millel ei ole positiivseid sihte. See ei vii meid edasi. Ja sellepärast võin ma öelda, majandusnõukogu ei ole tõenduseks, et siin ei tohitaks nõukogu korraldust luua nagu põlevkivi- või turbatööstuses. Siin ei ole nõukogu organisatsioon süüdi, siin on suurelt osalt inimesed süüdi, kes seal nõukogus kokku tulevad, ja asutuste juhatused, kes ette ei valmistanud tarvilikke materjale ja andmeid, et küsimusi nii otsustada, nagu seda vast tahetakse. Kui teie aga ülepea tahate mingisuguseid ettevõtteid kommerts- või ärilisel alusel töötada lasta, siis peate niisuguse korralduse looma, et juhatused saaksid aktsiaseltside eeskujul teiste nõu ja arvustust ära kuulata. See organisatsioon on omal ajal siin küllalt arvustamist leidnud Asutava Kogu päevist saadik ja I Riigikogus, kus esmalt vastu vaieldi nende riiklike ettevõtete seadmisele ärilisele alusele, kus aga viimaks suuremalt osalt kõik rühmad kokku leppisid, sest et teist teed ei ole ja bürokraatlikult meie neid majanduslikke ettevõtteid juhtida ei saa.

Kui meie nüüd sellelt seisukohalt metsatööstuse nõukogu peale vaatame, siis ei ole vist võimalik, et teie ainult metsatööstuse juhatajat volitate, et tema kõik peab ära otsustama, ilma et asjatundjate nõuandmisi ja arvamisi ära kuulata. Veel rohkem, kui meil niipalju umbusaldust on võimu käsitamise juures, siis oleks varsti vastasrindlus ehk opositsioon väga suur. Kui niimoodi katsutakse asja korraldada, nagu riigitrükkikoja juures, kus ainult üks direktor või juhataja on, siis sünnitab asi vist rohkem umbusaldust kui siis, kui juhatuse kollektiivvolituse alusel töötab. Kui teie sealt ära jätate veel nõukogu, siis on varsti tuli takus ja teie kuulete varsti, kuidas neil vaestel inimestel, kes seal on sunnitud asju ajama, põrgu palavaks köetakse, nii et nad ei tea, kui vanad nad on, ja nad sealt varsti peavad minema, nagu oleksid nad kõigesuuremad kuritegijad! Kui aga on seal nõukogu kõrval, siis vähegi paraliiseritakse neid pealekäimisi, mis seal oodata on.

Nüüd aga jutustatakse siin, kui paha lugu Eesti pangas on. Kuigi seal oma nõukogu olemas... Mis seal Eesti pangas siis õieti lahti on?! Kui kõneldakse ilma mingisuguseid andmeid ette toomata, nagu oleks seal ei tea mis lahti, siis on see jumala-ülekohtune kahtlustamine! Mina ei kõnele pro domo või oma naha pärast; mina olen ainult läinud aastast saadik Eesti panga nõukogus. Ja kõiksugu operatsioonid, mille üle on vaieldud komisjonides ja Riigikogu avalikkudel koosolekutel, on kõik enne tehtud, kui mina seal olen olnud. Nende operatsioonide eest, mis minu ajal sündinud, vastutan mina niipalju, kui mina nende poolt olen olnud.

Eelmist kõnet ligemalt vaadeldes pean ma ütleva, et see on jumalakasvatamata ja ennastdistiplineerimata kahtlustamine ning meie rahvusliku krediitasutuse au ja hea nime teotamine. Kui niisuguste üldiste lausetega tullakse, nagu ei oleks seal midagi muud kui üks kuritarvitus teise peale, siis toodagu selle tõenduseks fakte ette! Kui seal on niikaua komisjon töötanud, siis las' ta toob oma töö tagajärjed ette! Niipalju kui aga mina neil koosolekutel olen olnud, ei tooda seal muud ette kui öeldakse: mispärast selles asjas nii on talitatud ja mitte teisiti, teisiti oleks parem olnud! Võtke ja pange need targad sinna, kes teil on, ja las' nad teha targasti! Kui aga halbade konjunktuuride, kõiksugu kokkuvarisemiste ja võib olla ka endiste laiutamiste tagajärjel seal mõnesugust kahju kannatada tuleb, siis toote teie ette, nagu oleks seal kõik mäda. (A. Jõeäär, stp: 100 miljonit kirjutati läinud aastal kahjudeks.) Seal on kahtlasi võlgasid, kuid missuguses pangas neid ei ole? Esiteks ei kirjutatud seal maha mitte 100 mil-

jonit marka ja teiseks ei oleks see summa ka suur olnud kaheksamiljardilise bilansi juures. Kui teie aga vaatate piimapoodniku seisukohalt, siis on ju muidugi see 100 miljonit suur summa, kuid Eesti pangal on 8 miljardit taskus ja niisuguse suure äri juures ei tähenda veel 100 miljonit midagi! (L. Johanson, stp: Muidugi, Teie võite riigi rahast nõnda kõneleda.) Noh, Teie ei seisa sellele riigi rahale lähemal kui mina. (L. Johanson, stp: Teil pole õigust nõndaviisi mõnitada.) Mina võin teile öelda... (A. Jõeäär, stp: See piimapoodnik kõneleb Teile veel midagi, kui Eesti pank päevakorda tuleb!) Mina võin ka piimapoodniku seisukohalt kõneleda, kuid Teie ei tea ka piimapeost midagi, veel vähem suuremast ärist. Mina ei eita, et ma olen väike mees, kuid saan igatahes ka suuremate asjadega hakkama! (Vahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun kahekõned lõpetada!

J. Tõnisson (rhv): Mina ei provotseeri neid, aga kui nad tulevad, mis ma pean siis tegema?!

Pea ütlema, et sedaviisi sihilikult nipetäpete varal suurt asja halvaks teha on ülekoos. Ja sellepärast ütlen, et niikaua kui teil ei ole asjalikke tõendusid selgesti ette näidata, mille poolest Eesti pangas asi nii halb on, ei tohi teie Eesti panka siin vaidluste hulka kiskuda mõnitamiseks, et see sees- ja väljaspool kuulda on! Seal ei ole midagi iseäranis kurja lahti. (A. Jõeäär, stp: Seal on väga palju seadusi rikutud.) Kui seal seadusi rikutud on, siis toodagu selleks tõendusid ette, aga ärgu tulgu see seal niisuguste kõnekäänudega ja ärgu kõneldagu sellest, nagu oleks Eesti pank täis mustust! (E. Veberman, rhvsv: Mis tähendab „see seal“? See on niisamuti Riigikogu liige, Teie kolleega! Ei saa rääkida nii oma kolleegadega!)

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu liige Veberman, palun rahu!

J. Tõnisson (rhv): See moraliseerija, kes oma hinge põhjas ühtki autoriteeti ei tunne, mingisugusest austusest ega heast nimest ei hooli, ärgu tulgu õpetama! (L. Johanson, stp: Mis Teie siis olete, kas tulisamas? Üks täismees räägib teisest.) Täismees ei jäta kellelegi mõõtmata, kui talle kallale tullakse! Mina ei ole kunagi kellelegi asjata kallale tunginud, aga kes kallale tungib, see saab. (Hüüded: Õigus. — Naer.) Kui teie tahate aga nõukogu halvaks teha põhjendusi ette toomata ilmaasjata... (L. Johanson, stp:

Keegi ei ole niisuguses toonis rääkinud, nagu seda Teie julgete omale võtta. Keegi ei ole laimanud nõukogu, Teie ise laimate praegu.) Mina ei laima, vaid tõrjun tagasi need laimused, mis Eesti panga vastu on ette toodud, et nõukogu ei olevat kõiki halbtusi kõrvaldanud! Mina räägin sellest, kuidas siin taheti seda tunnistuseks tuua, et nõukogu ei sündivat omale paigale. Ja seda olen ma näidanud, et nii kõnelda ülekoos on. Metsatööstuse põhimäärustes ei saa muidu kui peab üks organ olema, kes seisukohta võtab suuremates küsimustes, mida praegustes olukordades ei saa metsatööstuse juhatuse ega üksiku teise funktsionääri kätte otsustada anda. Sellelt seisukohalt arvan mina, et organisatsioon ei ole halb ta õige ärakasutamise ja väljaarendamise juures.

Kui meie aga selle usalduseküsümuse juurde asume eelarvamisega, nagu ei võiks sellest midagi välja tulla, kuidas siin kõneldi, et siin ainult uue halbtusega tegemist on, siis rikume meie selle mõtte sel teel ära, ilma et ta asemele midagi uut paremat paneme. Sellelt seisukohalt kõnelen mina positiivse arvustuse nimel. Kui leitakse midagi halb olevat, siis soovitagu teist midagi paremat; aga kõik halvaks teha, see tähendaks seda, et meie peame kõike, mis meil praegu veel olemas, hävitama. Sellest aga oleks kahju nendele „väiksematele meestele“, kellest kõneles rkl. Tonkman. Kahju leiaksid laialised ringkonnad, kes ise ei saa metsa ümber töötama hakata, et omale tarbe- ja põletispuid muretseda. Niisama ei leia rahuldust need, kes väikestes hulkades peavad metsa ostma, et seda kohapeal oma nõuetele vastavalt ümber töötada. Selle jaoks on tarvis niisugune korraldus luua, mis võimaldaks riigimetsade sihikindlat ärakasutamist majanduslikul alusel; mis ühtlasi annab ka võimaluse neid asju, mis selle juures tekivad ja lahendamist nõuavad, otsustada võimalikult kohtade peal iseseisvalt. Kui võimalik on kunni 100.000 margani kohapeal metsa müüa, ilma et seal iseäralikke vormaliteete tarvis on, siis loodan mina, et põhimääruste maksmapanemise tagajärjel meil suur osa neist kaebtustest kaob, mis praegu üsna hulgaliselt põllumeeste keskel valitsevad. Õiget korraldust ei saa aga teisiti luua, kui nõudmistele vastu tuleme ainult niipalju, kui palju seda riigi- ja rahvamajanduse huvid lubavad, aga mitte nõnda, et meie iga soovi ja nõudmise peale järele anname. Kõigil inimestel on omad kasud olemas. Ja niipalju ei tohiks ometi nõuda, et kõik huvid võiksid korraga rahuldumist leida. Vastu peab tulema niipalju, kui see kooskõlas on riigi huvidega ja tegelikkude võimalustega.

Need põhimäärused on meil samm edasi. Kui meie seadusliku aluseta ja korralduseta töötav metsatööstus de facto, de jure tunnustatakse, siis on metsatööstusel tähtis osa etendada nii riigimetsade eksploateerimises, kui ka hulkade varustamises neil kordadel, kui inimestel võimalusi ei ole metsalankisid osta.

Juhataja A. Jürman: Et Riigikogu koosolek üle kahe tunni on kestnud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.40 min.

Pärast vaheajaga jätkub koosolek kell 1 päeval.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Juhataja A. Jürman: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Täna on siin küsimust käsitatud palju laiemalt, kui see nüüd otsekoheses ühenduses oleks käesolevate põhimäärustega. Mina isiklikult ei saaks kompetentselt kõiki neid küsimusi arutama hakata ja sellepärast tahan ma ainult nende asjaoludega piirduda, mis käesolevate põhimäärustega otsekohe ühenduses. Mina arvan, et ülearane oleks küsimust üles seada, kas riigi metsatööstus tarvilik on või mitte. Juba eelmise Riigikogu ajal anti Riigikogu poolt selleks vastav põhifond ja juba sel ajal esitati Vabariigi Valitsuse poolt riigi metsatööstuse põhimäärused, mille arutamine aga kahjuks 3½ aastat on Riigikogus kestnud. Selle aja jooksul on tulnud töötada ilma põhimäärusteta. Õieti see 70-miljoniline põhifond on olnud põllutööministri korralduses ja tema instruksioonide põhjal on riigi metsatööstus töötanud. Kuid minule paistab, et nii enam edasi minna ei saa. Juba praegu sissetulnud aruannetega ei oska põllutööminister midagi peale hakata. Neid kinnitama hakata — see oleks võimu haaramine oma kätte, mis minu arvates kohane ei ole. Neid kinnitamata lasta edasi seista — see loob olukorra, mis sugugi normaalne ei ole. Sellepärast arvan ma, et esitatud põhimäärused häidatavilikuks oleksid. Teiseks arvan ma, et niisuguse suure tööstuse loomisel peaksid kindlad alused olema, peaksid olema kindlad raamid loodud, samuti ka võimupiirid nende isikute kohta, kellel siin tegutseda tuleks, sest sarnast suurt tööstust ei saaks ikkagi ühe isiku äranägemise järgi juhtida lasta. Ka täna võiks

vast sellest rääkida, kui suure ulatuse üldse riigi metsatööstus võtma peaks, kas ta võimalikult vähe katsuks metsa üles töötada või võimalikult palju? Ma mäletan, omal ajal, kui I Riigikogu põhifondi määras, siis eriti räägiti selle poolt, et põhifondi mitte liiga suurt anda, et siis riiklik metsatööstus end laiutama kipub ja oma kätte enam tööd kisub, kui see ehk tarvilik. Praegu paistab mulle siiski, nagu ma mitmelt poolt peetud kõnedest võin järeldada, et siin vaade teataval määral muutunud on ja et riigi metsatööstusele tahetakse suuremad ülesanded peale panna kui senini see ehk soovitatav oli. Sest kui meie võtaks ainult ühe ülesande — kohalikkude maapidajate materjaalidega rahuldamise, siis kui seda enam-vähem riigi metsatööstuse peale panna täies ulatuses, siis kujuneb see asutus mitme võrra suuremaks, kui ta praegu on. Kui meil siin räägiti 100.000 talust ja kui arvestada, et iga talu tarvitab vähemalt paar kuubikut puid küttepudeks, kuid peale selle, võttes kõike ehitusmaterjaali, mida ka riiklik metsatööstus peaks andma, siis saaksime kolossaalse summa ja sarnasel korral jääks eratööstustele väikene osa riigimetsades üle. Võib olla, et meie seda teed peamegi sammuma. Kui meie vaatleme siin eriti Saksamaad, kus meie oleme väga eeskujulikke administratiiv korraldusi näinud, kui lähemalt vaadata sealset riigimetsade valitsust, siis näeme, et seal töötab riik kõik oma metsa üles. Eratööstus riigimetsadesse üldse ei pääse. Kui mets nii öelda suurest laastust löödud, see on palgid välja töötatud, siis läheb materjaal müügile eratööstustele, kes selle detailtööstuse oma kätte võtavad. Muidugi võiks see ideaal olla, kuhu poole meie riigitööstus tüürib. Aga selge on ka, et lähemal ajal sarnasest ideaalist ei saa meil kõneleda, kuna meie riigimetsad siiski suured, võrreldes erametsadega ja meie riigi suurusega. Kuid ma arvan siiski, et meie riigi metsatööstus ei tohi tagasi minna, vaid ta peaks edenema järk-järgult. Riigi metsatööstus ei ole enam juhuslik sõjajaegne nähtus, vaid ta on meie riigis alaliseks nähtuseks kujunenud juba selle tagajärjel, et riigil püsivalt tuleb suuri metsaalasid valitseda. Kui siin mõnda küsimust eriti selles põhikirjas puudutan, siis lubage kõige enne järgmist ette tuua: eriti on siin elavat huvi tuntud nõukogu vastu. Ühelt poolt tuuakse ette, et ta midagi ära ei tee, kuna teiselt poolt rõhutatakse, et ta palju teeb. Eelnõus on siiski see iseäraldus, et metsatööstuse juurde asutatud nõukogu küll üldised direktiivid tööstusele annab, järeelvalvet teostab ning aitab selgitada nõudeid, mis üksikute rahvakihtide hulgas tekivad ja mis rahuldust vajavad, kuid nõukogu olemasoluga ei võeta juhatajalt vastust tema sammude eest ära, sest juhatajale

on võimalus jäetud siis, kui ta päri ei ole nõukogu otsusega, oma äranägemise järgi ka nõukogu soovide vastaselt üht või teist läbi viia, sellega muidugi täit vastutust iga oma sammu eest kandes. Kui riigi metsatööstuse sennise tegevuse peale tagasi vaadata, siis tahaksin seda küsimust eriti sellelt seisukohalt puudutada, kui kasulik või kui kahjulik sarnane tööstus riigile on olnud. Ma võisin juba varem tähendada, et kahjuks ei ole aruanded, mis esitatud, kinnitust leidnud, sest puudus see instants, kes neid kinnitada oleks võinud. Kuid siiski arvan, et esitatud aruanded seisukorda enam-vähem täpselt kujutavad, ja pilt palju ei muutu, kui aruanded kinnitatakse. Selle järgi otsustades, missugused summad riigi metsatööstus riigikassasse iga aasta on võinud maksta, võin öelda, et riigi metsatööstus esimestel aastatel võrreldes heade tagajärgedega on töötanud. Muidugi ei ole ükski algav asutus kõigiti täielik ja sellepärast ei ole midagi imeks panemise väärilist, kui üksikud etteheited tekivad algava tööstuse aadressil. Mis metsatööstuse majanduslikku seisukorda puutub, siis olgu tähendatud, et riigi metsatööstus, kui tuludest kõik kulud ja taksihinnale keskmiselt juurde pakutud protsent maha arvata, siiski ülejääki on andnud. Selle juures on aga riigi metsatööstus aidanud reguleerida nende aastate jooksul meie sisemist puuturgu.

Rkl. Johanson tähendas selle peale, et põhimäärus ette näeb, et ametnikkudele võib tantjeemi maksta ja kõige iseloomulik, et seda makstakse riigi summade arvel. Siin tähendan, et põhimäärus oli varem teisiti konstrueeritud ja kavatsus oli maksta puhta ülejääkide arvel, kuid just Riigikogu komisjonis on seda revideeritud, põhjendades sellega, et taksihinda määravad metsade peavalitsuse ametnikud ja puhaskasu võib nii suureks paisuda, et ametnikud ja teenijad liiga palju tantjeemiseid saavad. Sellepärast piirduti ainult sellega, et administratsiooni kuludeks ettenähtud ülejääkidest võib lisatasu maksta, see tähendab kui siin väiksemate kuludega läbi saadakse ja odavamalt osatakse administratsiooni korraldada, vaadake, siis nende ülejääkide arvel võib tantjeemiseid maksta. Veel imelikum aga paistab mulle rkl. Johanson'i arvustus nende tantjeemide aluste kohta. Ta leiab väga imeliku olevat, kui töö rohkuse järgi maksetakse. Noh, mina ei saa aru, kuidas see ükskõik on, kas valmistatakse vastava juhi korraldusel üks, sada, tuhat või sadatuhat kuu-bikut. Kui vedurijuhtidele teatud läbisõidetud kilomeetrite järgi maksetakse... (B. Eilman, stp: Aga vedurijuhtide palk!) Aga metsavahi palk? (L. Johanson, stp: Siis tõstke palkasid, aga ärge rääkige tantjeemidest! Ega see metsavaht sealt

midagi saa!) Samuti räägib rkl. Johanson, et imelik on, et tantjeemi makstakse otstarbekohaselt tehtud tööde eest — kõik tööd peavad ju otstarbekohaselt tehtama. Töö võib ju olla otstarbekohane ja võib veel paremini tehtud saada. Kolmandaks, mida rkl. Johanson ette lugemata jättis oli, et kahjude ärahoidmise eest ka tantjeemi makstakse. See on ometi loomulik.

Siis on eriti peatatud metsa müügikorralduse juures. Mõnelt poolt öeldakse, et kui meil see kord käes oleks, mis enne oli, noh, mis meil siis viiga oleks. Ma usun, et need, kes seda vana korda taga igatsevad, ei ole tõsiselt seda vana korda läbi elanud või on nii juhuslikult heas nurgas elanud. Ka mina olen seda vana korda näinud ja näinud, kuidas seal mõisa metsa välja anti koguni neil kordadel, kus lepingu põhjal seda õigus koguni nõuda oli. Küll tuli seal mitmet korda sõita ja teinekord välja visatudki saada, enne kui midagi kätte saadi. Kui meil mõni metsaametnik tahaks nii toimetada, kuidas omal ajal toimetati, ei püsiks ta küll päevagi omal kohal. Rkl. Tonkman ütles, et ta toob faktid ette ja katsugu teised seda ümber lükata. Sellejuures nimetas ainult üht fakti. Komisjonis pidi just üks faktide ettetoomise koosolek olema; sellega lükati metsatööstuse põhimääruste arutamine edasi järgmiseks koosolekuks, et siis võidakse faktidega tulla. Järgmisel koosolekul jäid need faktid tulemata. (Aruandja K. Tonkman: Kui härra minister seda tahab, võib neid ette tuua.) Mina arvan, et see fakt, mis rkl. Tonkman ette tõi, küllalt kerge ja lihtne on ümber lükata. Asi on järgmine: tükk metsa on kindla hinnaga müüdnud teatavaks otstarbeks; järelikult peab ta ka selleks ära kasutama, milleks ta müüdnud on. Faktis, mida härra Tonkman aga ette tõi, soovis ostja metsa peale ehituspalkide edasi müüa, mille juures vastav ametnik edasimüüdnas osas metsa eest turuhinda nõudis, vastasel korral edasimüüki keelates. Minu arvates on ametnik täiesti seadusepäraselt ja ka otstarbekohaselt toimetanud. Muidu kujuneb nii välja, et keegi ostab oma tarviduseks odavama taksi hinnaga hagu ja nõuab, et palgid ka temale odava hinnaga antakse selleks, et seda suurema kasuga juudile edasi müüa. Maapidajatele on ainult oma tarviduseks odavamalt metsa müüdnud, aga edasimüümise korral arvatakse edasimüüdnud osa pealt turuhind, ja ma arvan teisiti ei või see ollagi. Siis lõpuks riigi metsa müügi kohta üldse pean tähendama, et kindla hinnaga müük juba peaaegu maksab ja ka toimetatakse seda müüki. Nüüd on aga lugu sagedasti nii, et igalpool riigi osas ei ole metsa nii küllaldaselt, et kõike soove suudetaks rahuldada. Kui nüüd metsaülem

sarnases ringkonnas hakkaks metsa välja andma, müüks ühele ja teisele, ja kui siis teatud osa inimesi ilma jääks, siis öeldaks kohe, et vaat', oma sõpradele andis, aga teised jäid ilma. Sellepärast puht enesekaitse seisukohalt igasuguste etteheidete vastu pannakse kohtades, kus vähe metsa, võistluspakkumised toime. Kui soovijaid on enam, kui neid rahuldada suudetakse, siis olge lahked, määrake ise võitluspakkumise korras, kes need metsatükid saavad. Sarnase korra pidin ma maksvaks jätma ka selleks aastaks ja just sellepärast, et ametnikke kõiksugu etteheidete eest kaitsta. Maakohtades, kus võimalik on kõikide soove rahuldada, seal on minu poolt korraldus tehtud, et kohalikkudele elanikkudele võimalikult ilma enampakkumisteta kindla hinnaga metsa müüda. (M. Martinson, põl: Metsaraionides on nurin metsametnikkude peale palju suurem, kui põllupidajate keskel.) Minule ei ole ühtki kaebtust esitatud, kuna minu arvates inimesed ise selle eest peaksid hoolitsema, et need kaebtused minuni ulataksid.

Siis on siin veel ühel kui teisel juhtumisel kuritarvitustest räägitud ja ma ei tahaks ka sellest mööda minna, olgugi, et pean tähendama et metsatööstuse alal erilisi kuritarvitusi rohkel arvul ette ei ole tulnud. Et aga metsade peavalitsuse ametnikkude hulgas, kus ametnikkude arv üle 2 tuhande ulatab, üksikuid halbu inimesi on, seda ei või salata. Võtame ametnikke või isikuid kust tahes, ükskõik missugustes asutustes, võtame näiteks kas või Riigikogu, ka siia on üksikud rahva liikmed sattunud, kes siia sattuda ei oleks tohtinud. Aga kas sellepärast saame öelda, et kõik asi on mäda ja halb? Ja niikaua, kui meie seltskonnas isikuid on, kes oma püüete ja tegude pooldest puhtad ei ole, niikaua võib ka metsametkonnas juhtuda, et üks või teine halb isik ametkohale on sattunud. Kuid tähtis on siin, et need, kes oma ülesannetest, ametkohustest kõrvale on astunud, et need oma teenitud ja väärilise tasu võimalikult pea kätte saaksid. (M. Martinson, põl: Aga niikaua istuvad ametis edasi ja ajavad asju.) Rkl. Martinson, kui Teie ka päris inglid siia ametisse paneksite, vist need ka ei näeks kaugele metsanurka seda esimest väärsammu, mida keegi astuda tahab. Ainult meie oma riikliku korralduse juures võime ja tahame loota, et nende väärnähustete arv aastastalt kahaneks ja muidugi ideaalse nullini jõuaks, aga kas meie seda kätte saada jõuame, muidugi vaevalt, — aga võimalikult null!

L. Johanson (stp): Lugupeetud rahvaosaadikud! Oma teguvõimsas enesevalduses tähendas lugupeetud rahvaesitaja härra Tõnisson, nagu oleks siin kõneldud selle vastu, kui

tahetakse midagi ära teha. Härra minister lisas veel juurde, et need, kes vana korda taga igatsevad, ei ole seda vana korda maitsta saanud. Nii võiks ühest kui teisest järeldada, nagu oleksid need kõnelejad, kes on riigi metsatööstuse põhimääruste kohta sõna võtnud, seda sellepärast teinud, et nad ei taha kindlaid ja uusi korraldusi. Sarnane arvamine on aga täiesti ekslik ja sarnaste järelduste tegemine omavoliline ega millegagi põhjendatud, sest üks sõnavõtja on isegi aruandja, ja mina isiklikult olen põhimäärusi toetanud, ning seda on ka enamuse teinud. Mina ei tea, kas on keegi vastu hääletanud või mitte. Nii et terve see suur kõne ei olnud õieti muud midagi, kui ainult lahtistest ustest sisse murdmine. Samuti ei ole kellelgi kavatsust riigimetsi ära anda. Kui senni on keegi tahtnud riigimetsi või riigivarandust ära anda, maseadusest peale, siis just seesama erakond, kuhu ka härra Tõnisson kuulub. Olite Teie ju ometi see, kes tahtis, et jäetaks mõisasüdamed ja metsad mõisnikkudele alles. Ometi on tulnud ka need inimesed teie ridadest, kes on metsalangi andnud vabaks mõisnikkudele, isegi seal, kus rahva arusaamine ja rahva õiglustunne on selle vastu protesteerinud. Need on ometi tulnud teie ridadest, sest meie isegi ei pooldanud seda, et antaks kirikutele 25 hektaari metsa, nagu härra Lattik tähendas, vitsadeks. Ei tarvitse siis teil sugugi niisuguseid ettehteid tegema hakata, nagu oleksime meie selle poolt, et riigimetsi ära anda kellelegi. Kui siin sõna on võetud, siis ainult selleks, et riigimetsi otstarbekohaselt kasutataks ja riigi metsatööstuse põhimäärustest puudused kõrvaldataks. Nende puuduste äramärkimised võivad ühel kui teisel ekslikud olla ja ei tarvitse sugugi kooskõlas olla rkl. Tõnisson'i arvamistega, sest mina usun, et see ka minule andeksantav on, kui ma eksida võin. Kuid siiski on minul õigus näidata nende puuduste peale, mis ma märkan ja olen seda ka teinud. Nii on ettehteid kõik põhjendamata. Meie oleme algusest peale seisukohal asunud, et riigimetsad peavad riigi kätte jääma ja riik peab neid otstarbekohaselt kasutama. See kasutamine ei tohi muutuda röövmajapidamiseks, nagu see kahjuks ilmsiks on tulnud ju ühel ja teisel pool. Kui metsa raiutakse, siis tuleb seda ka kasutada. Minul on aga võimalus näidata, kus seda ei ole tehtud.

Härra Tõnisson ütles, nagu oleksin ma siit kõnetoolilt öelnud, et kõik inimesed on halvad. See ei ole kaugeltki nii, mul on küllalt optimismi ja ma ei ole seda sugugi tõendada püüdnud, et kõik inimesed halvad on. See oleks täiesti ekslik arvamine. Vähemalt on häid inimesi, kes tulevad ütlema halbadele inimestele, et head inimesed on olemas. Mina tähend-

dasin ainult, et nendest andmetest, mis komisjonis ette toodi, 20%-ti metsametnikkudest on läinud kohtu alla. Mina muidugi neid andmeid kontrollerinud ei ole, aga need on komisjonis valitsuse esitaja poolt ette kantud. Siit aga seda järeldust teha ei saa, et kõik inimesed on halvad, 80%-ti jääb üle.

Mis puutub riiklikku metsatööstusesse, siis oli see ka senni olemas ja kasutamise viis, välja arvatud üksikul juhtumisel, on seesama. Mina tähendasin eraldi selle korralduse kohta, tantjeemide väljaandmise peale, kohalikkude elanikkude huvide peale, mida peaks see seadus rohkem käsutama. Ja selleks oli mul andmeteks just kõik see, mis komisjonis ette toodi, just ametnikkude poolt. Minul on need andmed üles märgitud lühidalt. Kuna minul sõna on piiratud, siis tähendan ainult lühidalt.

Juhataja A. Jürman: Teile on sõna edasi andnud rkl. Eilman, kes on üks kord kõnelenud, mille tõttu Teil võimalik tund aega kõneleda.

L. Johanson (stp): Siis räägin mina rohkem, kui 15 minutit. Minul on üles märgitud need andmed, mis komisjonis ette toodi ja mis tõesti panevad mõtlema ja õigustavad selle küsimuse juures peatuma. Kõigepealt metsatööstus ei ole senni kõiki riigiasutusi varustanud. Riigiasutused, eriti raudtee, on leidnud tihti parema olevat mujalt puid osta. Tähendab, seda ülesannet ei ole ta täitnud. Peale selle ei ole fondi summa lahutatud eelarve-summast metsatööstuse tegevuses. See on ju ometi puudus. Eesti pangast on laenu tehtud 50 miljoni marga suuruses, see on fakt. Nii siis on õieti siin eelarve-summad, fond ja Eesti panga summad. See nõuab ometi, et arvepidamine seataks kindlamale alusele. (Põllutöökabinet A. Kerem: Kust Teile seda võtsite?) Need on ette kantud riigikontrolli esitaja poolt komisjonis omal ajal. (Põllutöökabinet A. Kerem: Kuulen seda esimest korda.) Peale selle ei ole tarvilikku inventuuri tehtud. Riigikontroll leidis, et enne, kui üks osakond läheb oma fondi peale üle, tuleb inventuur teha. (Põllutöökabinet A. Kerem: See oli juba hinnatud!) See hindamine tähendab väga vähe. Edasi vaatleme tegevust koha peal. Raiepiletitele ei ole märgitud, kus ja kuipalju raiuda. Need raiepiletid antakse tihti välja valgetena allkirjaga. Need andmed toodi komisjonis riigikontrolli poolt. Kas on see korralik arvepidamine? (Vahelhüüe põllutöökabinet A. Kerem'i poolt.) Ega mina ei või kontrollleerida Eesti riigiametnikke, mina võin aga ainult seda, mis öeldakse, uskuda või mitte uskuda. Üldse on korraldus raiepileti-

tega kohapeal. Kohapealt tulevad aruanded on vigadega. Raamatud peaks kokku seatama dokumentide, mitte aga aruannete põhjal. Mina arvan, et see täiesti õige nõudmine on. Mis põhikapitaali puutub, siis ei saa keegi kindlaks teha, mis võrra töötavad ametnikud fondi ja eelarve alusel. Mis metsamüügisse puutub, siis on riigikontroll ette toonud, et kui osakond üle võtab kõik raudteed, saeveskid, siis ei jätku sellest põhikapitaalist. Mis metsamüümisest puutub, siis riigikontrolli esitaja on teatanud, et enampakkumistel ei ole alati korrapäraselt talitatud. On juhtumisi ette tulnud, et metsaülem on ise opereerinud, see tähendab, see metsade ametnik on ise ostja ja müüja. Mina arvan, et see on teile teada. Kui niisugused andmed on, siis mõningate puuduste peale ja selle osa peale, kus kõneldakse administratiiv kuludest, ilma et puhaskasu oleks, tantjeemide andmisest, on küllalt põhjust tähelpanu pöörata ja ei tarvitse seda sugugi kirjutada laimamiseks või haiguslikuks nähteks, ei tarvitse seda arvustust kirjeldada suurte sõnadega, mis siin pool tundi üksteise järele lendasid. Võiks ju küsimust üles tõsta, kas üldse on tarvis ja otstarbekohane metsade peavalitsust ergutada igasuguste lisa- ja eritasudega niisuguse korralduse juures. Ka see küsimus võiks veel üles tõusta, kas ei saa hädalohtlikuks meie metsadele, kui ostja ja müüja on üks ja sama isik. Kas see ei vii inimesi kiisatusesse, kas see ei vii ülealusele metsa raiumisele? Et meil metsa praegu otstarbekohaselt kasutatakse, seda meie kahjuks igakord öelda ei saa. Praegu võiks näitena ette tuua viimased metsa pakkumised. On väljapakkumisel Narva kallastel metsamaterjaal, saepakud, mis on sinna välja veetud juba aasta algul. On see nii? Aga mis takistas suve jooksul neid müümast Narva ääres, kus ometi väljavedu võimalik. Nüüd aga, kus saepakud seisnud seal aasta otsa, loodusejõudude käes olnud, nüüd alles talvel kuulutatakse välja väljapakkumine ka Narva ääres. Ma saaksin aru, kui see oleks nii Ahjas või kuski mujal. Nii et sugugi ei saa öelda, et praegune kord ideaalne oleks, aga otstarbekohaseks tegutsemiseks on ka praegu võimalused olnud.

Siis edasi — metsametnikkude juurde. Ma arvan, et ka siin on mul kohustus, kui rahvaesitajal, näidata kaebuste ja väärnähtuste peale, mis maal ette tulevad. Kui ma seda ei teeks, ei täidaks ma oma kohust, ja sellepärast on härra Tõnisson'i etteheited aluseta. Ja kui härra Tõnisson siiski leiab, et need kaebused sellepärast on esitatud, et mõni läheb asutusse sisse, on jäme oma ülespidamises ja kui siis välja visatakse, siis on vihane. Minul küll niisugustest inimestest teateid ei ole ja

usun, et ükski ametnik, kui teda teotatakse, ei jäta seda isikut vastutusele võtmata. Seda meie ametnikud teha oskavad. Küll on aga meie rahvas sedavõrd arenematu, et ta oma kodanikuõigusi tarvitusele ei võta, ja ametnikku, kes tema vastu jääme, kohtu kätte ei anna. Praegu on maal, kuigi mitte igalpool, õieti kaks jumalat: üks on ringkonnavalitseja ja teine metsametnik. Ja vaene inimene — see peab nende ees niisama tantsima, nende ees niisama mütsi käes keerutama, nagu vanasti paruni ees, kui ta midagi tahab saada, sest need ametnikud on tulnud just paruni koolist ja nad on sarnase õhkkonnaga harjunud, mis oli paruni köögis ja paruni eestoisas. Kui meie oma ametnikke vaatame, siis näeme, et sealpool on õige palju vastutulematust. (Vahelhüüe J. Tõnisson'i, rhv poolt.) Härra Tõnisson arvab, et need, kes kaebavad, ei tohiks suud lahti teha, kas see on demokraatlik? Maal on vead, aga neist ei tohi ma siin midagi ette tuua ja kui ma seda teen, siis öeldakse mulle neli korda „neurasteeniker“. No see on ju iseenesest väga ilus sõna, seda võib tarvitada, aga iseäranis võivad need seda tarvitada ja öelda, kes arvavad, et need, kes kaebavad, ei tohiks suud lahti teha. Seda kordan ma sellepärast, et see tuleks stenogrammi, sest need trükitakse ja trükitakse ka „suurte meeste“ elulugusid. Ma ei kahtle selle juures, et Teie suur mees olete ja oleks võimalik seda väikest rasvatilka Teie eluloos tarvitada. Siin öeldakse, et faktiliselt on asi sootu teine, et rahval ei ole põhjust kaevata. Neid fakte, mis sunnivad kaebama, on igal ühel, kes natukenegi maal on ringi käinud, aga härra Tõnisson ei toonud nende faktide ümberlökkamiseks midagi ette.

Edasi. Härra Tõnisson ütleb, et nurisetakse, nagu kõigest riigielust käiks saamatus läbi. Kas siis tõesti nii ei ole? Kas ei ole meil rohkem suuri sõnu tehtud kui tegusid? Ma usun küll, et suurte sõnadega ei pane meie käima ühtki riigiettevõtet, isegi „Erkat'it“ mitte. Suurte sõnadega ei saa 5—6 aasta jooksul isegi nende arvepidamist välja selgitada, puhaskasust ja korralikust tegevusest rääkimata. Vähe on suurtest sõnadest, vähe on sellest, kui meie ütleme: kõik on olemas, ainult tarvis on külge hakata, teeme, oleme! See on väga kerge öelda, aga meie riigielu näitab siiski, et meil väga palju saamatust on ametnikkude keskel, igalpool, võib olla ka terve rahva juures.

Siis härra Tõnisson ütleb, et pole võimu, sealsamas soovitab ta ka nõukogusid. Aga kas ei ole nõukogud võimu paraliseerijad. (J. Tõnisson, rhv: Nõukogud seisavad koos asjatundjatest arvustajatest!) Asjatundjad arvustajad, see on iseseisev insti-

tuut — meie peame nad koosseisu üles võtma. (Naer.) Mina siiski leian, et võimu on inimestel küllalt ja et meil just poetakse komisjonide ja nõukogude selja taha. Ja vaadake, just selles suhtes olen ma ette toonud Eesti panga küsimuse. Mina ei ole Eesti panka laimanud, nagu Teie ütlesite, ma ainult ütlesin, et siin nendele samastele alustele seatakse, kui senni teised nõukogud, aga siiski ei ole sennistel nõukogudel tarvilikku ülevaadet olnud. Vähemalt niisugune tunne jääb mulle Eesti panga nõukogust, kuigi see tunne, võib olla subjektiivne on. Minule näib aga siiski, et see nõukogu oma otstarvet täitnud ei ole. Liiga hilja tuldi väljaspoolt nende nähtuste juurde, mis kõne alla võetud Eesti panga kohta. Ettetulnud nähtusi Eesti panga juures ei või nimetada väärnähtusteks, sest see ei ole veel selgeks tehtud, ütleb härra Tõnisson. Ja milleks siis nõukogud? Arvan, et nõukogud on tihti sildiks, mille varjul tegutsetakse ja võidakse öelda, et seal on kõik korras, mis teie veel tahate. Ma ei taha sellega veel öelda, et nõukogu ülearune on, aga et need nõukogud oleksid ka päästjad, seda mina küll tõendada ei julge.

Viimaks ütleb härra Tõnisson, et olevat rahval haiglane rahulolematust, ning rahulolematud on kõik need, kes riigilt tahavad saada. Võib olla, et see nii on, aga riik on kohustatud ka kõigile seda andma, mis kodanikuõigus saada. Ja siin tulen ma rahulolematuse hindamise juurde. Rahulolematud on ka need käesoleval silmapilgul, kellel õigus riigilt midagi saada, aga kes seda ei saa. Kas arvate, et nähted, mis riigielus praegu ilmsiks tulevad, riiki ülespoole viivad. Kuidas teie hindate seda, mis eile sadamas ilmsiks tuli, kus inimesed lauldes ja tantsides lähevad laevadele, et reisisida maale, kus räägitakse madu voodis olevat, kus krokodillid ja kõiksugu teised loomad? Missugune peab siis hingeolu olema rahval, kui lauldes minnakse riigist välja? Kas see ei ole üks sümptom mitte ainult neurasteeniast, vaid sellest, et meil midagi mäda on. Ja kõigepealt on mäda kriteerium, kust meie alati välja läheme nähete hindamisel. See on, mis meie ajal inimesi ilutsema paneb, mis ajab illusioone looma, fantaseerima, aga selle juures unustatakse reaalelu ära. Selle neurasteenia vastu pole muud midagi tarvis ette võtta, kui rohkem reaalelu tähele panna ja näha, mis rahvas tarvitab. Seda ei nähta. Meil ollakse pinnapealne ja nähakse ainult koorekihti. Selles ongi rahulolematuse põhjus. Võib olla, et leitakse ka siis sealtpoolt, et on tõesti üksikuid neid, kellel õigus saada. (E. Veberman, rhvsv: Reaalelus ei ole suuri jooni!) Jah, reaalelus ei ole suuri jooni, ei

ole suuri liigutusi, reaalelus on väikesed inimesed ja kui need väikesed inimesed kaebavad, et neil kitsas, et neile ametnikud liiga teevad, siis öeldakse, neil ei olevat õigust rääkida — sest nad ainult tahavad. Kes on aga Eesti riigi kodanikud? Kellest muust seisab koos meie rahvas, kui mitte neist väikestest inimestest. Aga see unustatakse ära. Ja kui nende väikeste inimeste hädahüüded ka Riigikoguni on jõudnud, siis öeldakse, et need olla põhjendamatud, nad peavad wait olema. Inimesed olevat harjunud nõudma ja saama. Mis on need aga saanud, kes on nõudnud, mis on need maal saanud, kes kaebavad, et metsast ei saa enam tarvilikku tarbematerjaali, ei saa vankri parandamiseks pulkagi, ei saa küttematerjaali ja isegi hagu keelatakse, sest ei ole määrust nende väljaandmiseks? Ja siis öeldakse, et inimesed on harjunud saama, aga oma kohustusi ei täida nad. Meie ei või Eesti rahva kohta öelda, et ta kohustusi täitnud ei oleks. Ta on osalt ülekohtuseid kohustusi kandnud, on kõiki maksusid maksnud, on muidki kohustusi täitnud. Aga ülekohtused kohustused, mis rahva peale pandud, panevad rahva kisendama, väljäreändama ja viivad ta meeleäraheitmiseni. Praegu on meil olukord teine, öeldi, ja need eksivad, kes vana aega tagasi igatsevad. Keegi vana aega tagasi ei igatse. Aga mõisad ei ole muutunud, mõisad on ainult lagunened, aga ühes toanurgas istub praegu tihti ametnik, kui suur ämblik ja annab põhjust rahvale karjumiseks. Nii on tarvis praegu ka sinna pilku heita ja vaadata, mis sünnib mõisates, kuidas metsaametnikud, ringkonnaavalitseja ja teised võimukandjad talitavad, ja siis alles tulda hindama, kas rahval on õigus või mitte. Faktide põhjal tehtagu etteheiteid.

Härra Tõnisson arvas mingisugusel põhjusel tarvilikuks eriti minu peale oma nooli sihtida ja mind diskrediteerida. (J. Tõnisson, rhv: Kuidas?) Kui Teie kõnetoolilt tulete hüüdma, vaadake, see laimab meie rahvuslikke asutusi, rahvuslikke krediidid ja laimatus on põhjendatav neurasteeniaga, siis ei tea ma tõesti kuidas seda hinnata. Aga vaatame ja analüüsime härra Tõnissoni ennast. Härra Tõnisson ütleb: kõik on halb, halb on teiste põhiheli. Kui niiviisi edasi läheb, siis ei tee teie midagi ära. Rahvuslik eneseteotamine on moeks, sisevõimetuse avaldus, saamatu hingeolu jne. Mis annavad kõik need sõnad Eesti riigile? Missugune on nende sõnade erikaal? Kas meie elu ei muutuks paremaks, kui sarnased sõnad ära jäävad ja teod asemele tulevad? Keda olen mina siis siin teotanud? Öeldakse, et see oli rahvusliku asutuse teotamine. Olge head, lugege stenogramm läbi ja mis te siis leiata sealt? Mina ütlen, et see on rahvuslik

teotamine, kui niisuguste suurte sõnadega esinetakse ja igast arvustusest, igast arvamisest, millega üks või teine poliitilis-parteilistel põhjustel ja oma ilmavaate seisukohast vaadates ühineda ei saa, teotamist välja loetakse. Meie peame endid hindama, aga meie ei tohi ka teiste vastu nii üles astuda, nagu siin on üles astunud. Kõigepealt tuleb isennast austada ja siis alles võib nõuda teiselt austamist. Siin aga opereeritakse sõnadega, mille põhiheli on just eneseteotamine. See ei ole muud midagi kui jõuetus ja jõuetus on ka see, kui jaanalind oma tagaajajate eest joostes pea liiva sisse peidab, kuna ta selleläbi ometi midagi ei võida. On kahju, et on võimalikuks peetud teistele etteheiteid teha, et „see seal“ on pealiskaudne süüdistaja, niisugune inimene, kes senni on silmapaistvatel kohtadel olnud. Mul on kahju, et nii räägib endine peaminister ja Riigikogu liige. Minu arvates ei võiks niiviisi rääkida teiste jumalakasvatamusest ja distsiplineerimata olekust, senni kui need mõisted on enese kohta laiendamata. Neli või viis korda tähendas härra Tõnisson, ei asja ees ega teist taga, neurasteeniast, mis oli minu poole sihitud. Ja mis need teguvõimsad eneseavaldusedki muud on, kui neurasteenia silmapaistvad sümptoomid. Ma ütlen, et kui võtta minu stenogramm ning härra Tõnisson'i stenogramm ja saata professor Pusepp'a kätte analüüseerimiseks, siis kahtlen selle juures, kumbale see otsus rusuvam tuleks. (Naer pahemal pool ja keskel.)

Juhataja **A. Jürman**: Faktiliseks märkuseks on sõna härra põllutööministril.

Põllutööminister **A. Kerem**: Lugupeetud rahvasaadikud! Rkl. Johanson küsis, et miks Narva kallastel praegu palkide väljapakumine on. Telefoniteel järele pärides tööstusosakonnast seletati, et neid palke on varemalki müüdüd, suve jooksul, kuid ei ole saadud kõiki ära müüa. Kuna riiklikud enam-pakkumised alati suure ajakuluga seotud, siis räägib ettetoodud nähe ka selle poolt, et põhimääruses ettenähtud kindla hinnaga metsamüük õigustatud on. (L. Johanson'i, stp vahelhüüe.) Härra Johanson, kui Teie võtaksite ja võrdleksite kõige paremaid metsatööstusi riigi metsatööstusega, siis oleks Teil paras mõõdupuu käes, aga kui mingisugust ideaali võrdluseks tarvitada, siis ei ole sarnasel võrdlusel asjalikke tagajärgi.

Juhataja **A. Jürman**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Panen eelnõu hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Veberman'il.

E. Veberman (rhvsv): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Enne vaheaega juhtisid mõned Riigikogu liikmed minu tähelepanu mõne sõna peale, mida lugupeetud rkl. härra Tõnisson minu aadressil öelnud. Ma kuulsin ka mõndagi, kuid ei tihkanud uskuda, et endine Riigikogu esimees Riigikogu kõnetoolilt sarnaste lausetega esineda võiks ja palusin enesele stenogrammi näidata. Seal seisab: „See moraliseerija, kes oma hinge põhjas ühtki autoriteeti ei tunne, mingisugusest austusest ega heast nimest ei hooli, ärgu tulgu õpetama.“ Seal seisab küll sõna „austusest“, kuid on tunnistajaid, kes tõendavad, et on öeldud „aususest“. (J. Tõnisson, rhv: Mina ütlesin „austusest“.) Rkl. härra Johanson karakteriseeris seda ülesastumise viisi iseäranis tabavalt ja minul ei jää enam midagi juurde lisada. Mina ei kuulu nende rahvasaadikute hulka, ei oma temperamendi ega eetilise seisukoha poolest, kes nende sõnade peale reageerima hakkaksid kõrvahoobiga, nagu mõned teised seda kohaseks arvavad. Mina pean sügava kahetsustundega sedasama toonitama, sama mis härra Johanson'gi, et niisuguseid lauseid tarvitab väga kõrgetel kohtadel seisnud isik. Kuid ma tooksin, härra Tõnisson, Teie endise sõbra ja pärastise vaenlase, nagu paljud Teie sõbrad on pärast vaenlasteks saanud, lugupeetud Piirikivi-Grenzstein'i iseloomustuse Teie kohta, mis väga tabav on: „Kui Sinu oma ojake on veidi sega-sogane, siis ära mõtle, armas Jaan, et sogane on ookean“.

Juhataja **A. Jürman**: Isiklikus asjas on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Isiklikkude teotuste peale, mis kadunud Grenzstein'i sõnade abil katsutakse

välja saata, ei ole mul tarvis reageerida sellepärast, et vaene Aadu Grenzstein lõpetas oma elu väga haledas vaimlises seisukorras, milles ta ka need sõnad on kirjutanud. Mis aga nüüd rkl. Veberman minu suust on kuulnud oma isiku kohta, siis on ta ühe sõna küll võõriti lugenud. Mina ütlesin „austusest“. Muidu jään ma kõige selle juurde, mida ma öelnud olen sellepärast, et ülesastumine, mida rkl. Veberman siin ilmutanud, ei anna tunnistust küll ühestki austusest ning autoriteedi-tunnustamisest ühe või teise vastu. Kui nüüd minule keegi arvab süüks panna, et mina oma arvamisi olen avaldanud, siis ei puutu see minusse kui endisesse Riigikogu esimehesse. Mina olen Riigikogu esimehe kohal oma ülesandeid täitnud, nõnda nagu selle koha ja ülesannete vääriliseks pidasin. Kui seal oleks olnud minule midagi ette heita, siis oleks seda ka tehtud; kuid ma ei ole kuulnud, et mulle seal oleks midagi süüks antud. Et ma nüüd kõigi nende mõnituste ja haavamiste peale, mis siin minu kohta ette toodud, vaikida tahaksin, see ei ole tõesti minu temperamendiga ühenduses. Pean ütleva, et kui sedaviisi, see tähendab isiklikkude mõnitamiste teel, loodetakse minust jagu saada, siis lõõn ma need igatahes tagasi. Et mõnel see valus on, see ei ole minu asi! (Vahelhüüe keskelt: Koodid, koodid!) Kooti ei saa ma igakord tarvitada, see rikuks mõnikord tervist. Siin on lapsevitstest küll! (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **A. Jürman**: On tehtud ettepanek, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei**.

Abiesimees **A. Jürman**.

Abisekretäär **L. Raudkepp**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.